

JEAN BODİN'İN DEVLET TEORİSİ ÜZERİNDEKİ OSMANLI ETKİSİ

Ergin ERGÜL*

ÖZET

Jean Bodin, egemenlik terimini kavramsallaştıran ve siyaset bilimine kazandıran önemli bir Rönesans düşünürüdür. Bodin, mutlak monarşiyi savunan egemen devlet teorisini ülkesinde bozulan iç barışı ve güvenliği sağlamanın bir aracı olarak ortaya atmıştır. Devlet biçimlerini monarşi, aristokrasi ve demokrasi olarak sınıflandıran Bodin'in tercihi, doğal yönetim şekli olarak gördüğü mutlak monarşi olmuştur. Bodin monarşileri de krallık, senyörlük ve tiranlık üzere üç kategoriye ayırmıştır. Bodin meşru bir yönetim biçimi kabul ettiği ve tiranlık monarşisinden farklı gördüğü senyörlük monarşisine klasik örnek olarak Osmanlı devletini vermiştir. Ayrıca bir çok Osmanlı devlet kurumunu ve uygulamasını krallık monarşisi tarafından uygulanması gereken iyi uygulamalar olarak değerlendirmiştir.

Çalışma, Bodin'in özellikle Devletin Altı Kitabı'nda Osmanlı kurumlarına, politika ve uygulamalarına yaptığı göndermeler ve dönemin Osmanlı devlet anlayışı ve yapısı ışığında, 16. yüzyılın bu önemli düşünürünün devlet ve egemenlik teorisi üzerindeki Osmanlı etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jean Bodin, Egemenlik, Monarşi, Osmanlı Devleti, Devletin Altı Kitabı

THE OTTOMAN EFFECT ON JEAN BODIN'S THEORY OF STATE

ABSTRACT

Jean Bodin is an important Renaissance philosopher who conceptualized the term 'sovereignty' and introduced it into the political science. Bodin put forward the theory of the sovereign state supporting monarchy as an instrument for sustaining internal peace and security that had deteriorated in his country. The choice of Bodin, who classified the types of state as monarchy, aristocracy and democracy, was absolute monarchy which he regarded as a natural form of regime. Bodin divided monarchies in three categories: royal, seigneuriale or lordly and tyranny. Bodin held up the Ottoman Empire as a classical example to "lordly monarchy" which he regarded as a legitimate regime and found different from tyranny monarchy. Furthermore, he considered many Ottoman institutions and practices as good practices that should be implemented by royal monarchy.

This paper aims to bring forward the Ottoman effect on the state and sovereignty theory of this important 16th-century philosopher in the light of his

* Dr. Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı

reference to Ottoman institutions, policies and practices in his book 'Six Books of the Commonwealth' and Ottoman state concept and structure of that age.

Keywords: Jean Bodin, Sovereignty, Monarchy, Ottoman Empire, Six Books of the Commonwealth

GİRİŞ

Jean Bodin (1529/1530-1596)¹ Fransız hukukçu ve siyaset felsefecisidir .Aynı zamanda çağdaş devletin felsefi temellerini atmış bir düşünür olarak görülür. Bodin'in kamu hukukuna ve siyaset felsefesine yaptığı en önemli katkı, egemenlik kavramını siyasal düşünceye kazandırmasıdır.²

Gerçekten, Bodin tarafından bu kavrama işaret edildikten sonra, siyaset bilimi ve kamu hukukunda egemenlik kavramı, Bodin'in ürettiği bir terim olarak, sürekli kullanılmaya devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir.³

Devlet teorileri bakımından Bodin'in 1576 yılında yayımladığı "Devletin Altı Kitabı" adlı eseri gerçekten önemlidir.⁴ Bodin'in en önemli

---

¹ Bodin, terimin tam anlamıyla bir Rönesans şahsiyetidir. Çok kültürlü, filozof, tarihçi, hukukçu, hatta ilahiyatçı. CHANTEUR, Janine, "La loi naturelle et la souveraineté chez Jean Bodin". In: **Théologie et droit dans la science politique de l'État moderne. Actes de la table ronde de Rome** (12-14 novembre 1987) Rome : École Française de Rome, 1991. pp. 283-294. (*Publications de l'École française de Rome*, 147), s. 284. www.persee.fr/doc/efr_0000-0000_1991_act_147_1_4176. Göze E, Bodin'in hayatı konusunda ayrıntılı bilgi olmadığını söylese de (GÖZE, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 14. Baskı, Beta, İstanbul 2013, s.138, s. 138), bizim ulaştığımız kaynaklar düşünürün yaşam öyküsüne ilişkin oldukça ayrıntılı bilgiler vermektedir. Düşünürün yaşamı ve yapıtları hakkında bilgi için bkz. AGAOGULLARI Mehmet Ali (Editör), *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2013, s.401. Ayrıca bkz. Roger CHAUVIRE'nin 1914'de Paris'de basılan **Jean Bodin, auteur de la "République"** başlıklı doktora tezi. Teze şu adresten ulaşılabilir: <https://archive.org/details/jeanbodinauteurd-00chau>

² AĞAOGULLARI, a.g.e, s.401; TUNÇAY, Mete (Der.), **Batı'da Siyasî Düşünceler Tarihi** (Seçilmiş Yazılar II), Ankara: Teori Yay. 1986. s. 163

³ HAKYEMEZ, Yusuf Şevki, **Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004, s.29

⁴ AKIN, İlhan F., **Kamu Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul 1979, s. 92. Kırk iki bölümden meydana gelen bu kitapta, aile, baba iktidarı, kölelik, vatandaşlık, uyruklu, yabancı, anlaşma ve sözleşme, değişik yönetim biçimleri, senato, memurlar, maliye konuları, para, uygulayıcı, değiştirici ve uyumlayıcı adalet, Devletin doğuşu, gelişimi ve batışı, devrimlerin nedenleri, önlenme yolları, v.b. konular ele alınmaktadır.. Fakat bu çeşitli konuların tümünü kapsayan genel görüşü egemenlik kavramının incelenmesinde bulabiliriz. AKIN s.93

çalışması olan bu eser⁵, Fransız Rönesansı'nın hukukî ve siyasî düşüncesinin bütününe temsil etmektedir.⁶ Bu eserin diğer önemli bir özelliği, Osmanlı yönetim biçiminin olumlu yönlerinin derinlemesine ele alındığı bir çalışma oluşudur.⁷

Bu eserinde, siyasetin genel ilkelerini ortaya koyabilmek amacıyla, geniş bilgisinden faydalanarak çok sayıda tarihsel ve hukuksal örneğe başvuran Bodin, bunlar arasında karşılaştırmalar yapmakta ve hepsini teorik bir çerçeve içine yerleştirmeye çalışmaktadır. Bu yönüyle, Devletin Altı Kitabı, ne salt pragmatik, ne de yalnızca teorik bir yapıttır.⁸

Eser Saint-Barthélémy katliamından sonra Protestan yazarlarca yayınlanan ve karma yönetimi savunan eserlere cevap niteliğindedir.⁹

⁵ AKBAY, Muvaffak, **Umumi Amme Hukuku Dersleri**, Cilt. I, 4. Bası, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961, s. 207. Bu çalışmada referans aldığımız eserin modern Fransızca versiyonu için bkz. BODIN, Jean, **Les six livres de la République. Un abrégé du texte de l'édition de Paris de 1583**, Édition et présentation de Gérard Mairet. Paris : Librairie générale française, 1993, 607 pp. Le livre de poche, LP17, n° 4619. Classiques de la philosophie, <http://classiques.uqac.ca/>. Eserin 1577 tarihli orijinali için bkz. <https://ia801801.us.archive.org/28/items/lessixliuresdela00bodi/lessixliuresdela00bodi.pdf>

⁶ TURCHETTI, Mario, "Jean Bodin", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/bodin/>. erişim: 1.12.2015. Bu eser siyasal düşüncenin gelişiminde ortaya koyduğu görüşlerin yanı sıra, Thomas Hobbs'u doğrudan etkilemiş olması nedeniyle de büyük önem taşımaktadır. YETKİN, Çetin, **Siyasal Düşünceler Tarihi II**, Güner Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 455

⁷ GOFFMAN, Daniel, **The Ottoman Empire and Early Modern Europe**, Cambridge University Presse, 2014, s. 243, Türkçesi GOFFMAN, Daniel (çev.Ülkün TANSEL), **Osmanlı Dünyası ve Avrupa, 1300-1700**, 4. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014. Buradaki çeviriler orijinal metin ve Türkçe çeviri karşılaştırılarak verilmiş olup, sayfa numaraları orijinal İngilizce metne ilişkindir.

⁸ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s. 404

⁹ RENS, Ivo, **Histoire des doctrines politiques** (31 mai 2000), s.46, http://classiques.uqac.ca/contemporains/rens_ivo/histoire_doctrines_politiques/histoire_doctrines%20pol.pdf, erişim: 16.11.2015; GÖZE, a.g.e, s.138. Bu yazarlardan Cenevrelî tanınmış hukukçu François Hotman'a göre, "Eski Fransa kralları seçimle iktidara gelirlerdi, tiran olarak değil, hükümdar olarak seçilirlerdi, mutlak, aşırı ve sonsuz güçleri yoktu, belli kanunlara ve şartlara tabi idiler." Demek ki halk, anlaşma şartlarına uymayanın tacını alabilirdi başından. Böyle bir imparatorluk mutlak bir krallık olamazdı, karma bir devletti. Hotman'a göre rejimlerin en iyisiydi bu, "üç unsuru, kralı, aristokrasiyi, halkı kaynaştırıyor, aralarında bir denge kuruyordu. MERİÇ, Cemil, **Umrandan Uygarlığa**, İletişim yayınları, 22. Baskı, İstanbul 2015, s.185. Örneğin, Bodin karma devlet fikrini Roma örneği ile destekleyen sözkonusu yazarlara karşı şöyle demektedir: "Roma devleti karma değildi, basitti. Bunlar, Roma devletini örnek olarak veriyorlar. Romalıların monarşi, cumhuriyet ve aristokrasiden meydana gelen karma bir yönetim oluşturdıklarını söylüyorlar. Krallık iktidarını konsüllerde, aristokrasiyi senatoda ve demokrasiyi halk meclislerinde görüyoruz diyorlar. ... Oysa ilk olarak krallık iktidarı ikiye

Modern egemenliğin kavramsallaştırılması ve niteliklerinin ortaya konulması Bodin tarafından söz konusu eserle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle Bodin, kamu hukuku ve siyaset bilimi açısından egemenlik kavramını tanımlayan ve onu bir teori haline getiren ilk düşünür olarak görülmektedir.

Bodin, sözkonusu eserinde bu kavramı şöyle tanımlamıştır: “Egemenlik Romalıların *majestatem* olarak adlandırdıkları bir devletin mutlak ve sürekli gücüdür... Yani en büyük buyurma gücüdür.”¹⁰

Bodin, egemenliğin niteliklerini mutlak, sınırsız, sürekli, tek, bölünemez ve devredilemez olarak ortaya koymuştur. Yine Bodin'e göre; egemenlik, siyasî topluluğu kaynaştıran, birleştiren güçtür. O olmazsa siyasî topluluk parçalanır.¹¹

Gerçek manada Bodin'de ifadesini bulan mutlak egemenlik, güç, yetki ve zaman bakımından sınırsız, “her şeye kadir” bir anlayışı ifade etmektedir.¹²

Bodin'in devlet egemenliğine yönelik kuramsal çabası, öncelikle içinde yaşadığı dönemin Fransız toplumunun sorunlarını çözmeye yöneliktir. Bodin bu kuramını daha çok Fransa'da Katolik ve Protestanlar arasındaki mezhep kavgaları ile bozulan iç barışı ve güvenliği sağlama kaygılarından hareketle geliştirmiştir.¹³

Bodin'in “Devletin Altı Kitabı'nda” dile getirdiği egemenlik kavramı modern devleti açıklamada öylesine önemli bir düşünsel kategori haline gelecektir ki, Bodin'den sonra devleti ele almaya kalkışan hemen hiç bir düşünür bu kavramı kullanmamazlık edemeyecektir.¹⁴

---

bölünemez, ve monarşi kralda birleştiğinde asla ortak kabul etmez ya da daha önce ortaya koyduğumuz gibi aksi durumda artık krallık da, monarşi de olmaz. Türkiye'de (Osmanlı'da) Vezir-i Azam ve Etyopya'da Bethudete Romalıların iki konsülünden on kat daha fazla iktidara sahiptir. Ancak konsüllerin halkın kölesi ve tabisi olması gibi bunlar da hükümdarın köleleri ve tabileridirler”. BODIN, République, s.113

¹⁰ BODIN, République, s. 74. “La souveraineté est la puissance absolue et perpétuelle d'une République, que les Latins appellent *majestatem*... c'est-à-dire la plus grande puissance de commander”

¹¹ MERİÇ, a.g.e, s. 189

¹² ŞENTOP, Mustafa, “Siyasî Hakimiyetin Kaynağı Meselesi ve Osmanlı Telakkisi”, **e-akademi, ara Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, Temmuz 2004, Sayı 29, parag.35

¹³ BERİŞ, Hamit Emrah, **Küreselleşme Çağında Egemenlik**, Lotus Yayınları, Ankara 2006, s. 18 ve 20; RENS a.g.m, erişim: 16.11.2015

¹⁴ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.416

Avrupa’da mutlakiyetçilik özellikle Bodin’in inisiyatifiyle siyasî bir doktrine dönüşmüştür.¹⁵ Dolayısıyla Bodin feodal düzenden mutlak merkezî monarşiler dönemine geçişi simgeleyen bir düşündürdür. Aynı zamanda, içte mutlak ve üstün; dışa karşı mutlak bağımsız egemen devlet anlayışının kurucusudur. Bu egemenlik ve egemen devlet anlayışı gerek teoride genel uygulamada daha sonraki yüzyıllarda da kabul görecektir.¹⁶

Bodin’in yaşadığı dönem tarihçi Halil İnalçık’ın “Osmanlı devletinin dünya gücü oluşu (1526-1596)” olarak adlandırdığı döneme denk gelmektedir.¹⁷

Bodin yaşadığı dönemde Avrupa’da, Osmanlı devletine ilişkin olarak genelde Osmanlı’da esir kalmış askerler, seyyahlar ve diplomatlar tarafından kaleme alınan önemli bir literatür oluşmuştu. Ayrıca bu çağda Osmanlı egemenliği Avrupa’nın ortasına ulaşmış, Fransa-Osmanlı ilişkileri siyasî ve askeri bir ittifaka dönüşmüştü. Bu durum dönemin Batılı siyasetçi, diplomat, yazar ve düşünürlerinde Osmanlı devlet yapısı, yönetimi ve halkına ilişkin olarak daha yoğun bir ilgi oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu açıdan, dönemin düşünürleri içinde İslam’a ve Türklere karşı açık fikirli ve oldukça olumlu ve ılımlı yaklaşımları ile öne çıkan Bodin’in¹⁸ egemenlik teorisini oluştururken döneminin en güçlü monorşisi olarak görülen Osmanlı devletine ve bu devletin teşkilat ve kurumlarına ilişkin olarak faydalanabileceği geniş bir literatür oluşmuştu.

¹⁵ RENS a.g.m, erişim: 16.11.2015

¹⁶ GÖZE, a.g.e, s.141

¹⁷ İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, 17. Baskı, YKY, İstanbul 2012, s.40

¹⁸ BERRIOT, François, “Remarques sur la découverte de l’Islam par l’Occident, à la fin du Moyen-Age et à la Renaissance”. In: **Bulletin de l’Association d’étude sur l’humanisme, la réforme et la renaissance**. N°22, 1986. p. 11. Bodin İslam dinine sempatik yaklaşan ender Batılılardır. Bodin’in bu yönünü vurgulayan bir makale için bkz. BERRIOT, François “Jean Bodin et l’Islam”, in his *Spiritualités, hétérodoxies et imaginaires*, Saint-Etienne: Publications de l’Université de Saint-Étienne, 1994, ss. 207–220.

Bodin’in ölümünden sonra yayımlanan “Esrarlı Bilgileri Saklamaya İlişkin Öğütler” *Colloquium of the Seven about Secrets of the Sublime (Colloquium Heptaplomeres de rerum sublimium arcanis abditis*, 1683) isimli çalışması, kendi dinî görüşleri ile ilgili ipuçları vermektedir. Bodin’in ruhani inançları kendi dönemindeki hiçbir resmi dinle bağdaşmamıştır. Aksine doğal bir din biçimine benzemektedir.

TURCHETTI, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/bodin/>, erişim: 1.12.2015

Nitekim Hilmi Ziya Ülken Bodinî tabii din fikrinin önderi olarak nitelendirmektedir. ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Yeni Zamanlar Felsefesi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s.14

Bodin, sözkonusu literatüre hâkim olduğu gibi, iyi tanıdığı Fransa'nın eski Osmanlı elçisi Jean De La Vigne'nin hatıra ve mektuplarına erişim imkânı da bulmuştur. Ama Osmanlı İmparatorluğuna olan ilgisi, farklı konularda olumlu fikirleri toplamaktan daha ileriye gitmektedir.¹⁹

Bodin'in sürekli olarak "krallık monarşisine" bağlılığını vurgulamasına rağmen Osmanlıyı örnek gösterdiği "senyörlük monarşisine" yönelik de inkâr edilemez bir sempati taşıdığı yazılarında açıkça görülmektedir.²⁰

Konuyu irdelerken, ilk olarak Bodin'in Osmanlı'dan etkilenmesine yol açan Fransa ve Avrupa koşullarını, ardından Bodin'in, Osmanlı devletini övdüğü, örnek gösterdiği bazı uygulamaları ele alacağız. Daha sonra ise, Bodin'in egemenlik kavramına ve egemenliğin niteliğine ilişkin görüşlerini, Osmanlıya ilişkin verdiği örnekler ile Osmanlı'nın 16. yüzyıldaki siyasal sistemi ve egemenlik anlayışına ilişkin olarak Bodin'in açıklamalarını teyit eden tarihi kaynaklar ışığında ele alacağız.

1.BODİNİN DEVLET TEORİSİNİ OLUŞTURDUĞU KOŞULLAR VE OSMANLI DEVLETİ

1.1. Fransa'nın İç Koşulları

Bodin Machiavelli ile birlikte modern siyasî düşüncenin kurucularından biridir.²¹ İtalyan ulusal birliğini kurulmasını amaçlayan Machiavelli'nin aksine Bodin siyasal kuramını "ulus devletini" çoktan gerçekleştirmiş olan Fransa üzerine yapılandırmıştır. Fransa, İtalya gibi parçalanmış bir görüntü vermiyorsa da, dinsel bölünmeler (ve bu bölünmelerin uzantısı olan feodal siyasal hesaplaşmalar) nedeniyle büyük çalkantılarla sarsılmakta, hatta bir iç savaş içinde bulunmaktaydı.²²

¹⁹ MALCOLM, Noel, "Positive views of Islam and of Ottoman rule in the 16th century: the case of Jean Bodin", in Anna Contadini, **The Renaissance and the Ottoman World**, SOAS, University of London, UK and Claire Norton, St Mary's University College, s.205

²⁰ CREMER, Albert, "L'Empire ottoman, modèle de l'État moderne ? La Turquie vue par des auteurs politiques du XVIe siècle", s. 41.in : *Comparaisons, raisons, raisons d'État. Les politiques de la république des lettres au tournant du XVIIe siècle* sous la dir. d'Armelle Lefebvre, Munich, R. Oldenbourg Verlag (*Ateliers des Deutschen Historischen Instituts Paris*, Bd. 6), 2013. Bizim tespitimize göre, Bodin'in ünlü "Devletin Altı Kitabında" adlı eserinde Türk (Turc) kelimesi 13 defa, Türkiye (Turquie) kelimesi ise 9 defa geçmektedir. http://classiques.uqac.ca/classiques/bodin_jean/six_livres_republique/bodin_six_livres_republique.pdf

²¹ Le républicanisme de Bodin - Rationalités Contemporaines [www.rationalitescontemporaines.paris-sorbon](http://www.rationalitescontemporaines.paris-sorbon.fr), s.1.

²² AĞAOĞULLARI, a.g.e, s. 415.

16. yüzyılın ikinci yarısında, Fransa krallarının sınırsız iktidarına karşı koyan bir takım akımlar görülmüştü. Bu akımları sürdürenler, eski Fransız krallarının seçimle iktidara geldiklerini, belirli yasaların belirli maddelerine göre krallığa atandıklarını, yetkilerini kısıtlayan bir takım yasaların bulunduğunu ileri sürüyorlardı. Bu gibi yetkileri sınırlı krallara zorba denilemezdi. Yasalara uymadıkları takdirde, toplum hemen harekete geçer, onları tahttan indirirdi. Sırasında geriye alınabilen, tek elde toplanmayan bir iktidara dayanan krallıklara, mutlak krallık yerine “karma yönetim” demek daha doğru olacaktı. Fransa geleneklerine kıymalı, iktidarı tek kişiye vereceğine kral, soylular ve halk arasında dağıtmalıydı. İşte, bu görüşü çürütmek, mutlak krallığı savunmak, karma yönetimin yürümeyeceğini göstermek için Jean Bodin “Devletin Altı Kitabı”nı kaleme almıştır.²³

Bu kitapla Bodin’in birden fazla hedef güttüğü görülmektedir: Kralın mutlak iktidarını güçlendirmek ve onu ülkedeki karma yönetim savunucularından kurtarmak, din kavgaları yüzünden bozulmaya yüz tutan Fransa’nın birliğini sağlamlaştırmak ve ona kalkınma yollarını göstermek, zamanın dinî, siyasî kargaşalığı arasında kurtuluş yolunu gösterecek hukukun genel ilkelerini ortaya koymak ve siyasal bilimin temellerini atmak.²⁴

Bodin’in bu amaçlarla ortaya attığı egemenlik kuramı, feodal çağın kalıntılarına ya da feodal içerikli yönetim arayışlarına karşı, mutlak monarşiye getirilmiş önemli bir dayanaktır. Ona göre, siyasal otoriteyi dağıtan ve gelenek ile görenekleri ön plana koyan feodal sistem, merkezi devlet anlayışının tam karşı kutbunda yer alır. Bu nedenle feodalite hukuk öncesi bir yapıyı ifade eder. Bodin, Fransa kralını tüm siyasal toplumun mutlak başkanı, tek egemeni konumuna getirerek, Machiavelli’nin Fransa’yı feodal bir krallık şeklinde betimlemesinin yanlış olduğunu belirtir.²⁵

Fransız Din Savaşlarının gerginliklerini ve endişelerini yaşayan Bodin çağın esas sorununun tamamen politik olduğu yorumunu getirmiştir. Hukuk eğitimi alan ve kamu hizmeti tecrübesi olan Bodin yazılarında tarihsel, dinsel ve ekonomik sorunları incelemiştir. Diğer yandan, dinsel uzlaşma ortamının sağlanması için yeniden sağlam ve istikrarlı bir hükümetin gerekliliğini

²³ AKIN, a.g.e, s. 93.

²⁴ AKAD, Mehmed, DİNÇKOL, Bihterin Vural, BULUT, Nihat, **Genel Kamu Hukuku**, 10. Baskı, DER Yayınları, İstanbul 2014, s. 99

²⁵ GÖRGÜN, Tahsin, “Batının Sosyo - Politik Oluşumunda Osmanlı’nın Etkisi”, <http://www.hazargrubu.org/hazar-akademi/tarih-ve-iktisat/253-batinin-sosyo-politik-olusumunda-osmalinin-etkisi.html> , erişim: 10.11.2015

savunan “Politikler” adlı monarşi yanlısı küçük bir parti (aydın/yazar grubu) içinde yer almıştır. Bodin’in “Devletin Altı Kitabı” adlı dev eseri 1576 yılında –protestanlara yönelik 1572’deki Saint-Barthélemy Katliamından dört yıl sonra- yayımlanmıştır ve “Politikler” grubunun görüşlerinin en ikna edici ifadesi olarak kabul edilmiştir.²⁶

Bodin mezhep savaşlarının ardından ülkesinde yeniden iç barışın, kamu düzeni ve güvenliğinin tesisi için güçlü ve saygın bir krallık monarşisinin gerekliliğine inanmış, söz konusu kitabındaki devlet teorisini bu amaçla ortaya koymuştur.

Bodin, uyrukların iradeleri ve inançları ne olursa olsun herkes için karar verme yetkisini tek bir egemene tanıyarak, farklı devlet mensuplarının düzensiz inisiyatiflerine son vermeyi amaçlamıştır.²⁷

Bodin 1581’de Alençon Dükünün yanında İngiltere’ye bir gezi yapmıştır. Bu gezi sırasında, bu ülkedeki siyasî kurum ve göreneklerin, Devletin Altı Kitabındaki görüşleri doğrulayan bir yönde olduğunu gözlemlemiştir. Fransa’ya dönünce de eserinin Latince çevirisini yapıp 1586’da yayımlamıştır.²⁸

Bodin’in mutlakiyetçiliği Fransa’da eski rejimin resmî anayasal doktrini olmuştur. Ayrıca etkisi Fransa ile sınırlı kalmamıştır. Devletin Altı Kitabı, Avrupa’da her yerde kamu hukuku ve siyaset biliminin ansiklopedik bir sentezi olarak kabul görmüştür. Bu anayasal teorinin etkisi en fazla İngiltere ve Almanya’da hissedilmiştir.²⁹

1.2. Batı’da Dönemin Osmanlı Algısı

16. yüzyıl, Osmanlı devleti ve Osmanlı toplumuyla ilgili Batı Avrupa düşünce tarzında bir dönüşüme şahit olmuştur. Okur yazar olan her insan, yüzyılın ikinci yarısı itibariyle, o bölgede bulunmuş veya oralarını bizzat görmüş yazarlarca sağlanan bilgiler sayesinde Osmanlı dünyasındaki hayat şartları ve yönetim hakkında önemli miktarda bilgiye erişebiliyordu.³⁰

²⁶ ALATLI, Alev, **Batıya Yön Veren Metinler –II- (1350-1650)**, Kapadokya MYO Yayınları, 1. Basım, 2010, s.587; Le républicanisme de Bodin - Rationalités Contemporaines www.rationalitescontemporaines.paris-sorbon, s.1

²⁷ DEMELEMESTRE, Gaëlle Valeyre-, *Les métamorphoses du concept de souveraineté (XVIe -XVIIIe siècles)*, Philosophy. Université Paris-Est, 2009, <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00503799/document>, erişim: 5.12.2015

²⁸ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s. 402

²⁹ FRANKLIN, Julian H., **Jean Bodin et la naissance de la théorie absolutiste**, PUF, Paris 1993, s. 171

³⁰ MALCOLM, a.g.m, s.197.

Bunun sebebine gelince, Avrupa'ya geçtikten bir yüzyıl sonra İstanbul'u fetheden Türkler, daha kısa bir süre içinde Viyana önlerine kadar gelmişlerdir. İşte bu büyük olaylar Avrupa'da Türklere karşı ilgiyi artırmıştır. Osmanlı'nın beklenmedik ilerleyişi ve zaferleri siyasi liderlerde sadece korku uyandırırken, siyasi düşünürlerde makul bir hayranlık oluşturmuştur.³¹

Romanyalı tarihçi Carll Göllner'in araştırmasına göre, 16. yüzyıl'da Avrupa'da Türklerle ilgili yayınlar o tarihlerde henüz yeni keşfolunmuş Amerika ile ilgili olanlarını ikiye katlamıştır.³²

Bu yayınların bir kısmı Türkler, onların devlet düzeni, yönetim biçimi, hükümdarları, kökenleri, bir kısmı da bazı iç olaylar ve onların komşuları Safevi devleti ile münasebetleri ile ilgilidir".³³

1503'ten 1570'lere uzanan zamanda yazılmış 62 Venedikli diplomatın raporlarını derleyen Lucette Valensi'nin çalışması Osmanlılara karşı tepkilerin çelişik olduğunu göstermektedir. Bazı açılardan Sultan'ın gücünden adeta büyülenmiş gibidirler. Serinin ilki olan 1503'teki Gritti'nin raporu Büyük Senyör'ü dünyanın en büyük gücü olarak tanımlar; 1552'de Margo Minio Büyük Senyör için en güçlü hükümdar diyecektir. Bu tip referanslara oldukça sık rastlanmaktadır. Vergi gelirlerinin bolluğu, sınırsız servet, ordunun her an ve düzenli işesi, disiplinli insan kaynakları Venedikli diplomatlarda neredeyse hayranlık uyandırmış görünmektedir. Venedikli elçiler için ilgi çekici olan bir diğer konu ise asaletten gelen bir aristokrasinin Osmanlı sisteminde bulunmayışıdır.³⁴

Bu yazarların yazıları (bazen gözlemlediklerini yanlış anlamış ve sık sık önceki yazarlardan malzeme veya argüman ödünç almış olsalar da) kör bir önyargıya değil gözleme dayanıyordu. Bu yazılardan düzenli bir toplum ve devletin - sadece etkili bir biçimde idare edilen bir toplumu değil aynı zamanda Batı Avrupa'da bulunmayan gömülü erdemleri içeren- oldukça detaylı bir resmi ortaya çıkıyordu.³⁵

³¹ CREMER, a.g.m, s. 38.

³² GÖYÜNÇ, Nejat, "16. Yüzyılda Avrupa'da Türkler İle İlgili Yayınlar", *Cogito*, Sayı 19, Yaz 1999, s.314

³³ GÖYÜNÇ, a.g.m, s. 317.

³⁴ YILMAZ, Gülay, "Osmanlı Yönetiminin Oryantalist İnşası", *Studies of Ottoman Domain*, Cilt:4, Sayı:7 Ağustos 2014 s.58 , <http://ssrn.com/abstract=2576185> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2576185> , erişim: 12.11.2015.

³⁵ MALCOLM, a.g.m, s.198

Avrupalı siyaset düşünürlerin bu eserlerdeki bir çok bilgiyi kendi düşünce ve teorilerini oluştururken destekleyici olarak kullandığı görülmektedir.

Gerçekten de, dönemin siyasî yazarlarından dokuzunun eserlerini inceleyen Cremer'in vardığı sonuca göre, bu yazarların Osmanlı Devletine ilişkin düşünceleri oldukça karışıktır. Osmanlı devletinin bir yandan endişe ve kuşku kaynağı olduğu, diğer yandan ise rasyonel ve etkili siyasî sisteminden dolayı takdir uyandırdığı görülmektedir.³⁶

Bodin, bu yeni bilgi birikimini özümseyen ve bu eserleri okuyarak kendi eserlerinde bir çok Osmanlı kurumunu takdir eden ilk siyaset felsefecilerindendir.³⁷

Bodin'in çalışmaları çok geniş kapsamlı olmuş ve sözkonusu çalışmaların çoğunu incelemiştir. “Tarihi Kolay Anlama Yöntemi” (Methodus ad facilem historiarum cognitionem, 1566) adlı tarihi okuma rehberinde Richer ve Postel'in çalışmaları ile bir dizi Osmanlı tarihi çalışmalarını tavsiye etmiştir. Şu da belirtilmelidir ki kitaplar Bodin'in tek kaynağı değildi; diplomat ve tüccarlardan da bilgiler toplamıştır.³⁸

Chavuviré'ye göre, “Türkiye Fransa'da III. Henri döneminde (1551-1589) oldukça modaydı. Anne Kraliçe ve Kralın değer verdiği maliyecileri Şövalye Poncet “Büyük Türk”den dönüyor ve onun idari sistemini kopya etmeyi istiyordu”.³⁹

Tarihçi Goffman da, 16. yüzyılda Avrupa'da Osmanlı'dan korkanların yanı sıra, Osmanlı'da yaşayarak, ona biraz korkuyla olsa bile saygıyla bakmış Batı Avrupalıların varlığına işaret etmekte ve “dahası bu gezginlerin kitaplarındaki dikkatli -gözlemler içeren- metinleri okuyan Guillaume Postel (1510-1581)⁴⁰ ve Jean Bodin gibi siyaset felsefecileri, yazıları aracılığıyla bir çok Osmanlı kurumuna karşı saygı beslenmesine yardımcı oldular” demektedir.⁴¹

---

³⁶ CREMER, a.g.m, s.59

³⁷ GOFFMAN, a.g.e, s.6; MALCOLM, a.g.m, s.200

³⁸ MALCOLM, a.g.m, s.200 ve 201.

³⁹ CHAUVIRE, a.g.e, 297, Note de page 5

⁴⁰ Guillaume Postel'in hayatı ve “Türklerin Devleti” adlı meşhur eserindeki konular için bkz. ARIKAN, Zeki, “Guillaume Postel ve Reépublique of Turcs”, http://egeweb2.ege.edu.tr/tid/dosyalar/II_1984/TIDII-198402-05.pdf, erişim: 12.05.2015.

⁴¹ GOFFMAN, a.g.e, s.6

16. yüzyılda Avrupalılar arasında Türklerin imajında korkudan saygıya, 17. ve 18. yüzyıllarda ise lakaydi ve küçümsemeye doğru bir değişim yaşandığı görülmektedir.⁴²

1.3 Fransa- Osmanlı İttifakı

16. yüzyıldan itibaren bir çok Hristiyan hükümdar Osmanlı devletini kendi ülkesinin gerek dışında gerekse içindeki politik aktörlere karşı bir müttefik olarak görmüştür. Avrupa monarkları İstanbul’da sırf Avrupa-Osmanlı ilişkileri aşkından değil, süregelen siyasî ve ekonomik mücadelede rakiplerini zayıflatma aracı olarak elçilikler kurmuşlardır. Avrupa güç politikalarının merkezi olduğundan İstanbul Avrupa diplomasisinin merkezi halini almıştı.⁴³ Hollanda, İngiliz, Fransız ve Venedik elçileri İstanbul’da ikamet ettire ve Osmanlılar 15. ve 16. yüzyılda İtalya’da ortaya çıkan uluslararası diplomatik sistemin bir parçası- hatta belki de çekirdeği- durumundaydılar.⁴⁴

Bodin, Devletin Altı Kitabı’nda bu ittifak ilişkilerinin zihniyet dünyasını ortaya koyan şu ifadeye yer verir: “Erdel voyvodasının açıkça ve yüksek sesle dediği, Ferdinand’ın müttefiki olmaktansa Türk’ün kölesi olmayı tercih ederim sözü gibi”.⁴⁵

Bu bağlamda Osmanlı devleti ile Fransa arasındaki siyasî ittifak ilişkisi ve Hristiyan dünyasının geri kalanına bu ittifakın gerekliliğini savunma ihtiyacının, Fransız siyasî düşünürlerinin Osmanlı’nın devlet yapısına ve kurumlarına olan ilgisini özellikle artıran bir husus olduğu aşikardır.

Tarihçiler 16. yüzyıl’da Osmanlı dış politikası’nın Avrupa’da ulus devletlerin ortaya çıkması ve güçlenmesinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmektedirler.

Örnek olarak, tarihçi Karpat’a göre, “siyasî olarak Osmanlı devleti, ekonomik gücünü Avrupalı müttefiklerinin gücünü desteklemek amacıyla kullanmıştır.⁴⁶ Kapitülasyonla, yani 1536’da veya 1569’da Fransa’ya, daha

⁴² KARPAT, Kemal H., **Osmanlı ve Dünya, Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki yeri**, 5. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2015, s. 20

⁴³ RUDOLF, Harriet, “The Ottoman Empire and the Institutionalization of European Diplomacy, 1500-1700”, in **Islam and International Law** (Edited by Marie-Luisa Frick, Andreas Th. Müller, , Martinus Nijhoff, Leiden/Boston 2013, s.178

⁴⁴ GOFFMAN, a.g.e, s. 20

⁴⁵ BODIN, Jean, **Les Six livres de la Republique de I. Bodin Angevin...** Reueuë, corrigée et augmentée de nouveau, p. 535. <https://play.google.com/books/reader?id=b8610D14Dx4C&printsec=frontcover&output=reader&hl=tr&pg=GBS.PR6>

⁴⁶ Halil İnalcık bu ilişkiyi şöyle anlatır: “1533’de Padişah Francis’e, Charles V’e karşı İngilte-

sonra da Hollanda ve İngiltere'ye tanınan ticaret imtiyazları, bu ülkeleri Roma'daki Papa'ya karşı mücadelelerinde güçlendirmek ve Avusturyalı Habsburglara karşı muhalefet etmek üzere tasarlanmıştı. Fransa'nın 16. yüzyılda millî bir devlet olarak doğması, onun Osmanlılarla ittifakı sayesinde büyük ölçüde kolaylaştırılmış bulunuyordu. Batı Akdeniz'deki Türk donanması Fransa'nın güney cenahını düşmanlarının her türlü hücumundan koruyor ve Fransız monarklarına güçlerini kuzeyde yoğunlaştırma ve böylece Fransız milli devletlerinin cephelerini güvenceye alma imkanı tanıyordu".⁴⁷

İnalçık'a göre ise, "kendi payına Fransa kralı, Avrupa'daki Habsburg üstünlüğünü kontrol altına alan esas güç olarak Osmanlı ittifakının önemini çok iyi farkındaydı. 1532'de I. Francis, Venedik Büyükelçisine, Osmanlı İmparatorluğunu, Avrupa Devletlerinin V. Şarl'a karşı devamlı varlığını garanti eden yegane güç olarak gördüğünü açıklamıştır. Kısacası Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yüzyılda Avrupa'daki kuvvet dengesinde ve sonuç olarak Batı'daki ulus devletlerin yükselişinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir".⁴⁸

Bodin Osmanlı-Fransa ittifakını onaylamaktadır: İnanç düşmanlarına karşı yemini tutup tutmamaya karşın görüşlerini ileri sürerken şöyle demektedir:

"Düşmanlara verilecek söz tutulmayacaksa verilmemelidir. Bilakis düşmanlarla ateşkes meşru ise onlara verilen sözün tutulması da gerekmez mi ? İmparator V. Şarl büyükelçisi Robert l'Anglais aracılığıyla, sonra da Sangiac de Sorie tarafından Pers sınırlarına kadar sürdürülen putperestler ve inançsızlarla ittifak anlaşması yapmayı meşru sayarken, Kral 1. Fransuva'ya karşı Türklerle ittifak anlaşması yapmasından başka atacak bir suçlama bulamamıştır. Ayrıca biliyoruz ki, Polonya kralları, Venedikliler, Cenevizliler, Raguzalılar da onlarla benzer ittifaklar yapmışlardır".⁴⁹

re ve Almanya prensleri ile koolisyon kurmasını sağlamak için toplam yüz bin altın gönderdi. İki yıl sonra Fransa Kralı Padişah'tan bir milyon düka altını ek talepte bulundu. Daha sonra 1555'de Fransa Kralı II. Henry paraya sıkışınca, Fransa'da faizi yüzde 12 ile 16 arasında değişen borçlanma bonosu çıkardı ve o zamanda aralarında paşaların da bulunduğu birçok Türk bu borçlanmaya para yatırmayı kârlı buldu". İNALCIK Halil, "Modern Avrupa'nın Gelişmesinde Türk Etkisi", in KARPAT, Kemal H., **Osmanlı ve Dünya, Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri**, 5. Baskı, İstanbul 2015, s. 89. Bodin bu konuya ilişkin şöyle demektedir: Türk paşaların bile oraya 500.000 Ecu yatırdıklarını görüyoruz. Aktaran CHAUVIRE, a.g.e, s. 455, République., VI, 2, s. 598.

⁴⁷ KARPAT, a.g.e, s.27

⁴⁸ İNALCIK, a.g.m, s. 89

⁴⁹ BODIN, République, s.273

Bodin uluslararası hukukun *pacta sunt servanda* ilkesine uyulması gerektiğini de Osmanlı ve Macaristan örneğinden hareketle anlatmaktadır. Papalık Konsülünün kararı gereği Türklerle yapılmış anlaşmayı bozması için Kardinal Saint-Julien Macaristan'a gönderilir. Macar kralı, önce anlaşmanın Hristiyanlar için avantajlı olduğunu söyleyerek dirense de, sonunda kendisinden talep edilen "Hristiyan politikasını" uygulamak zorunda kalır. Bu durum Türklerin yeniden daha güçlü şekilde Macaristan'a saldırılarına yol açar. Bodin alaycı bir şekilde ekler: Konsülün kararını getiren Kardinal ise dönüş yolunda Hristiyan soyguncular tarafından öldürüldü.⁵⁰

1.4. Dönemin Osmanlı Devlet Yapısı ve Egemenlik Anlayışı

Bodin'e kaynaklık eden eserlerde yer verilen Osmanlıya ilişkin bilgiler genelde farklı kesim, mesleklerden ve farklı eğitim düzeyine sahip yazarların gözlemlerine dayalıdır. Bodin bu bilgilerden Osmanlı siyasal sisteminin üstün yönünü yansıttıklarını düşündüklerini, siyasî teorisini desteklemek için objektif bilgiler olarak kullanmıştır. Bodin'in teorisinin ana hatları ile Osmanlı'dan verdiği örnekleri ele almadan önce dönemin Osmanlı devlet anlayışı ve egemenlik yaklaşımına ilişkin bazı temel hususları hatırlamak yararlı olacaktır.

Osmanlı devlet anlayışına göre, Osmanlı hükümdarının yüklendiği misyon "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi'dir. Fatih'den itibaren bu kavram Osmanlı kanunnamelerine de yansımış ve hukukî bir nitelikte kazanmıştır. Hükümdar, tahta geçtiği andan itibaren Allah'ın adaletini insanlığa dağıtan kutsal kişi kimliğini üstlenmiş olmaktadır.⁵¹

Diğer yandan, İstanbul'un fethi ile birlikte Osmanlı padişahı devlette tam ve mutlak egemen haline gelmiştir. Köprülü'nün ifadesiyle, "Osmanlı devleti Ortaçağda mutlak monarşinin ilk örneğini Avrupalılara vermişti".⁵²

Osmanlı Devleti'nde bütün teşkilat, Padişahın mutlak ve ortak olunamaz egemenliğini gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştı. Hükümet, eyaletlerin yönetimi ve ordu doğrudan Padişaha bağlı bir sistem olarak

⁵⁰ JOUBERT, Jean, P., "Bodin et la théorie des relations internationales", in *Oeuvre de Jean Bodin (L')*: Champion, 2004, s.84

⁵¹ EROĞLU, Haldun, "Osmanlılarda İktidarın Değişim Süreci ve Meşruiyet Sorunu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 43,2, 2003, s.19, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1010/12249.pdf>

⁵² KÖPRÜLÜ, Fuad, *Les institutions juridiques Turques au moyen-age: y a-t- il un droit public turc distinct du droit public musulman?*, Ankara 1937, s.41

teşkilatlandırılmıştı. Bu sistemin merkezinde Padişah ve saray teşkilatı bulunuyordu. Merkez teşkilatı denildiğinde Padişah, vezir-i azam, saray, Divan-ı Hümayun ve ordu kurumları akla gelmektedir. Ayrıca Osmanlı devlet yönetiminin temel kurumlarından biri olan kul sistemi ile de, merkezî otoritenin saraydan ülkenin uzak köşelerine kadar gerçekleştirilmesi sağlanıyordu.⁵³

Örfî egemenlik yetkileri bir taraftan Orta Asya Türk devlet geleneğine, diğer taraftan Yakındoğu'daki kadim imparatorluk geleneklerine dayanmakla beraber gerçekte Osmanlı padişahının daha ziyade Osmanlı tarihinin bir ürünü olduğunu ifade eden Tarihçi İnalçık, Avrupa'da yeniçağların başında Machiavelli ve Jean Bodin gibi siyasî teorisyenlerin mutlak hükümdar örnekleri arasında Osmanlı padişahlarına geniş yer verdiklerine dikkat çeker.⁵⁴

İnalçık'a göre, "Osmanlı padişahları İslâm tarihinde belki en ziyade merkezîyetçi ve mutlakîyetçi hükümdarlar sayılabilir. Onlar yalnız idarî sahada bu mutlakîyetin bir vasıtası olarak devletin icra yetkilerini yalnız kendi kullarına vermek, toprak üzerinde devlet kontrolünü kurmakla kalmamışlar, aynı zamanda ilmiye sınıfını teşkilâtlandırmak ve devlet hizmetine sokmak, her türlü vakfi devlet kontrolü altına almak suretiyle merkezîyetçi güçlerini o zamana kadar hiçbir İslâm devletinde görülmemiş şekilde kuvvetlendirmişlerdir".⁵⁵

Ancak sözkonusu merkezîyetçiliği ve mutlak iktidarı uygulamada sınırlayan ve olumsuz etkilerini azaltan bir takım mekanizmaların varlığı da şüphe götürmez.

Tarihçi Kemal Karpatın vurguladığı üzere, Klasik Osmanlı Devleti güven, savunma ve asayiş gibi alanlarda her yere hâkimdi. Fakat toplumun kültürüyle, eğitimiyle meşgul olmamıştır. Devlet merkezîyetçi olmakla beraber birçok alanda bilhassa insanların, toplumların kültürleriyle, değerleriyle, kişilikleriyle ilgili alanlarda büyük bir serbestliği tanımıştır.⁵⁶

---

⁵³ ARMAĞAN Abdüllatif, "Klasik Dönemde Osmanlılarda Devlet Yönetim Anlayışına Dair Bazı Düşünceler", s. 145, <http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/klasik-donemde-osmanlilarda-devlet-yonetim-anlayisina-dair-bazi-dusunceler-45966>, erişim: 10.12.2015

⁵⁴ Halil İNALCIK, "padişah" maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, cilt: 34; sayfa: 142

⁵⁵ İNALCIK, padişah, s.142

⁵⁶ KARPAT, Kemal. H., (Mülakat Şenay Erray), "Osmanlı ve Cumhuriyetin Devlet Anlayışı Üstüne: Benzerlikler ve Farklılıklar", **Muhafazar Düşünce, Devlet**, Yıl 7 Sayı: 28, Nisan 2011, s. 100

Batı'da Feodal düzenden mutlak merkezi monarşilere geçişi simgeleyen bir düşünür olan⁵⁷ Bodin'in, Osmanlı devletini merkezi monarşinin en çarpıcı ve başarılı örneği olarak gördüğü Devletin Altı Kitabı'nda yazdıklarından anlaşılmaktadır.

2.BODİN'E BİR ESİN KAYNAĞI OLARAK OSMANLI DEVLETİ

2.1. Doğru Yönetim Örneği Olarak Osmanlı

Bodin “Devlet’in Altı Kitabı’nda “doğru/adil yönetim” konusunu işlerken prensin (egemenin) adaletli bir biçimde davranarak ülkesindeki korsanları kendisine bağlamasının övgüye değer olduğunu ileri sürer. Bu görüşünü desteklemek için Kanuni'nin izlediği bir politikayı örnek verir.⁵⁸

“Çağımızda Sultan Süleyman, bilinen en asil korsanlardan ikisini, yani Barbaros ve Turgut Reisi, gerek denizi diğer korsanlardan temizlemek, gerek kendi konumunu ve deniz ticaretini güvence altına almak amacıyla, birisini Kaptan-ı Derya diğerini Paşa yaparak divanına (yönetime) aldı. Bu korsan şeflerini erdem limanına çekmek, sadece böyle kimseleri hükümdarların devletlerini istila etme ümitlerini azalttığı için değil, aynı zamanda insanlığın düşmanları olarak, diğerlerini ortadan kaldırmak açısından övgüye değer bir davranıştır ve daima da öyle olacaktır”.⁵⁹

“Keza bir ülkeyi sadece ve sonrasında mağlupları isyan ettirmek için baskı yapan, soyan memurlar bırakmak için fethetmek, güvencesiz bir iştir, çünkü kötüdür. Ne kadar güçlü olunursa olunsun isyan etmesi endişesi olmaksızın zayıf ümitsizliğe zorlanamaz. Bu nedenle Fransızlar İtalya'yı kaybettiler ve İspanyollar Flanders'i⁶⁰ kaybedecekler. O halde fetih ancak fethedilen ülkenin daha iyi kullanılması ile meşrulaştırılabilir ve kalıcı olur. Bu ilerledikçe koloniler ya da tımarlar oluşturan Romalıların ve Türklerin iyi anladıkları bir husustur. Bu şekilde, deneyimden yararlanıldığında, siyasette ahlak nosyonu görünebilir. Zulüm, bir intihar tarzı olarak belirir”.⁶¹

Gerçekten de Osmanlı hukuk hayatında adaletin korunması ve gerçekleştirilmesine çok büyük önem ve değer verildiği görülmektedir.

⁵⁷ HAKYEMEZ, a.g.e, s.29

⁵⁸ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.405.

⁵⁹ BODIN, République, s. 45

⁶⁰ Kuzey avrupa'da yer alan bir ortaçağ ülkesi olup hâlihazırdaki Kuzey Fransa, Belçika ve güneybatı Hollanda toprakları arasında yer almaktaydı.

⁶¹ CHAUVIRE, a.g.e, 288

Nitekim Fatih ve II. Bayazid dönemlerinde yaşamış devlet adamı, tarihçi ve düşünür Tursun Bey hükümdarın temel özelliklerinden söz ederken adalet, sabır, soğukkanlılık ve ve akıl üzerinde durmaktadır. Sıralamada önceliğin adalete verilmesi dikkat çekicidir.⁶²

Adalet, Osmanlı siyasî anlayışının, özellikle bu anlayışı veciz şekilde ifade eden Adalet Dairesi'nin temel kavramıdır. Adaletnâme geleneği de siyasetin önemli bir uygulamasıdır. Siyasî otoritenin veya otorite vekillerinin tasarrufundan zarar gördüklerini iddia edenlerin haklılıklarının tespit edilmesi durumunda, zararlarının giderilmesi gerekir.⁶³

2.2 Dinî Hoşgörü Modeli Olarak Osmanlı

Bodin'in siyasî yazılarında ele aldığı önemli konulardan birisi, Osmanlı'nın dinsel hoşgörü uygulamasıdır.⁶⁴ Zira Bodin, Fransa'da Katolikler ile Protestanlar arasındaki savaşların dinsel hoşgörü ile önlenebileceğini ve iktidar boşluğu ile bunun doğurduğu kargaşadan ancak egemenliğin tek kişinin elinde bulunduğu mutlak monarşi sistem ile çıkılabileceğine inanmaktaydı.⁶⁵

Bodin bu tezini “Devletin Altı Kitabında” çağın en güçlü mutlak monarşisi olarak gördüğü Osmanlı örneği ile desteklemektedir :

“Avrupa'nın önemli bir kısmını elinde tutan Türklerin kralı dünyanın başka krallarından daha iyi bir şekilde dinini koruyor ve bu konuda kimseyi zorlamıyor, bilakis herkesin vicdanına/inancına göre yaşamasına müsaade ediyor. Üstelik Pera'daki sarayının etrafında birbirinden farklı dört dini, Yahudilik, Katolik, Ortodoksluk ve İslam olmak üzere birarada tutmaktadır. Ayrıca, Agust'un Kudüsteki yahudilere sadaka ve kurban göndermesi gibi kendisine dua etmeleri için Athos dağının⁶⁶ hristiyan din adamları ve keşişlerine sadaka göndermektedir”.⁶⁷

---

⁶² LEWIS, Bernard, **İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı**, (Çev. Nihal Önal), 1975, s.50'den Aktaran, GÜRİZ, Adnan, “Türkiye’de Hukukî Positivizm”, s.161, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg8/adnan.pdf

⁶³ OKTAY, Cemil, “...Ve Bunun Gibi Tedbire Siyaset Dirler.” Tursun Bey'in Siyaset Tanımı Üzerine Notlar, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** No:40 (Mart 2009), s. 50

⁶⁴ GOFFMAN, a.g.e, s.111.

⁶⁵ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s. 402

⁶⁶ Türkçe’de Aynoroz dağı olarak bilinir. Yunanistan’ın kuzeyinde Ege Denizine uzanan bir yarımada’da bulunan dağda Ortodokslar için pek mühim ve muteber manastırlar bulunmaktadır. ALATLI, a.g.e, s.589, dpn. 23

⁶⁷ BODIN, République, s.232

Latince metinde Bodin saydığı dört dine Etiyopyalıların ve Perslerin dinlerini de yani Kıptileri ve Şiiileri de eklemektedir.⁶⁸

Bodin bu davranışın gerekçesini ise şöyle ortaya koymaktadır: “Türkler gibi eskiler, saf akıldan türeyen tüm dinlerin Tanrı nazarında kabul gördüğüne ikna olmuşlardı ”.⁶⁹

Görüldüğü üzere, Bodin Osmanlıyı dinsel hoşgörüyü örnek göstermekte ve Osmanlının bu yönü konusunda açık bir hayranlık ifade etmektedir.⁷⁰

Bodin’in bu konudaki hayranlığı, İslam dinine yönelik olarak da söz konusudur. Bodin’in son çalışmalarından biri olan “Esrarlı Bilgileri Saklamaya İlişkin Öğütler” (Colloquium heptaplomeres, muhtemelen 1590-1592) adlı eserine ait el yazmaları on yedinci yüzyılın başında dağıtılmaya başlamış ve 1857’de basılmıştır. Çalışma, yedi karakter arasında dini ve felsefi konularda bir tartışma olarak sunulmaktadır: Bir Katolik, bir Lüteryen, bir Calvinist, iki ateist (geleneksel olarak Deizm ve şüpheci natüralizm) bir Yahudi ve bir Müslüman. Octavius adındaki bunlardan sonuncusu kendini korsanlar tarafından Sicilya’da esir alınan, Suriye’de köle olarak satılan ve İslamiyet’e geçen biri olarak tanımlamaktadır. Octavius’un Müslüman inançlarını ve uygulamalarını hararetli bir şekilde övdüğü görülsede, bu edebi bir eser olduğundan, bunlar Bodin’in kendi görüşleri değil karakterin görüşleridir. Yine de karakterin ifadeleri ile Bodin’in diğer yerlerde dile getirdiği görüşleri arasında ciddi benzerlikler vardır. Bu nedenle Octavius’un Müslüman idarecilerin dini hoşgörüsü ile ilgili övgülerinin yer aldığı pasajın ardından Bodin’in Devletin Altı Kitabı’ndakilere benzer tartışmaları hatırlatan din ve politikayla ilgili daha genel bir tartışmanın gelmesi şaşırtıcı değildir.⁷¹

Belirtmek gerekir ki, Bodin esas olarak dinî değil devleti ilgilendiren sebeplerden ötürü dinde hoşgörüyü savunmuştur.⁷²

Cemil Meriç Jean Bodin’i ve devlet düşüncesini Devletin Altı Kitabının üzerinden anlatırken şu soruyu sorar: “Bizde niçin bir Bodin, bir Hobbes, bir Bousset yetişmemiştir? Cevabını da kendisi verir: Neden yetişsin?... Mutlakiyetin bu yavuz nazariyecileri Osmanlı ülkesinde yaşasalar Zatı Şahanenin destancısı olurlardı. Ülkelerinde gerçekleştiğini göremedikleri

⁶⁸ CREMER, a.g.m, s.47

⁶⁹ ALATLI, a.g.e, s.589

⁷⁰ GOFFMAN, a.g.m, s. 111

⁷¹ MALCOLM, a.g.e, s.204

⁷² ALATLI, a.g.e, s.587

adil ve kerim devlet rüyasını, yalnız Osmanlı gerçekleştirmiştir. Padişahın müdafaya ihtiyacı yoktu. Padişahlık müessesesi hiç bir zaman tehlike ile karşılaşmamıştı ki”.⁷³

2.3. Kurumsal Reform Modeli Olarak Osmanlı

Tarih, siyaset ve toplum üzerine yazılarında Bodin, incelediği eserlerde Osmanlı hayatıyla ilgili olumlu yorumların birçoğunu tekrarlamıştır. Bodin'in Osmanlı devletine ilgi duymasına yol açan konulardan birinin de askeri güç ve disiplin olduğu anlaşılmaktadır. Türklerin askeri konulara doğal bir yatkınlığı olan savaşçı bir halk olduğu sürekli değindiği temalardan biridir; ancak Türklerin askeri organizasyon ve disiplininin antik Roma'nınkine eşdeğer tek sistem olduğunu açıklayarak daha da ileri gitmiştir.⁷⁴ Devletin Altı Kitabında şöyle yazmaktadır:

“Her devletin durumuna ve büyüklüğüne göre piyade ve süvari birliklerinin kurulması ve Antik Romalıların yaptığı gibi barış zamanlarında gençliklerinden itibaren garnizonda ve sınırlarda askeri disiplinle yetiştirilmeleri uygundur! Antik Romalılar, bugün olduğu gibi hırsızlık, yağma, cinayet işlememiş, bunun yerine kamplarında onur, ağırbaşlılık, iffet, adalet ve diğer erdemleri öğretmişlerdir. Bu düzende kimse kendi intikamını almaz, şiddete başvurmazdı. Ve sonuçta bugün Türk ordusunda olduğu gibi bu disipline uyulmalıdır. İyi subayların ve askerlerin ödüllendirilmesi gerekir. Bütçenin üçte biri savunma giderleri için kullanılmalıdır. Bu ihtiyaç anında, devleti savunacak adamlara sahip olmayı temin etmek için bu tutar fazla sayılmaz”.⁷⁵

Bodin, Devletin Altı Kitabı'nda, birçok yerde Osmanlı devletinin başka özelliklerini de övmüştür.

Bu kapsamda, kralların kendilerini halklarına çok sık göstermemeleri gerektiğini tavsiye etmiş ve Habeş, Tatar, Pers veya Türk Kralları gibi “görmelerini” korumaları gerektiğini söylemiştir.⁷⁶

---

⁷³ MERİÇ, a.g.e, s.196

⁷⁴ MALCOLM, a.g.m, s. 202

⁷⁵ BODIN, République, s.268

⁷⁶ Fatih, kendisini devlet ileri gelenlerinden daha üstün ve ulaşılamaz olduğu düşüncesini hem devlet adamlarına hem de topluma yaymak için, Babası II. Murat'tan farklı olarak sınırlı kimselere görüşme izni vermiş, Divan-ı Hümayun toplantılarına bizzat katılmamış, devlet işlerini özel arz odasında tartışmış ve kanunları bu şekilde çıkarmıştır. Bu uygulamalar sonucu padişahın kişiliğinin kutsal ve erişilemez olduğu fikri yayılmıştır. Kendisinden sonra gelen hükümdarlar da aynı şekilde davranmış yöntemi bürokrasi haline gelmiştir. Bu da

Ayrıca, halkın silahsızlandırılması yönündeki Osmanlı politikasını onaylamış ve şunları eklemiştir.

“Türkler bu alanda da ileridir, asi ve suçluları şiddetle cezalandırıp savaş zamanında bile silah taşımalarına izin vermezler. Silah yalnızca savaşa giderken taşınabilir.”⁷⁷

Bodin’e göre, Osmanlı devletinin siyasî değerleri aynı zamanda egemenin kişiliğinde ortaya çıkmaktadır. Bodin Floransa’da Julian de Medicis’i kilise’de öldürüp İstanbul’a kaçan katili Floransa’ya teslim etmesini örnek vererek Fatih Sultan Mehmet’in adaletini övmektedir. Ayrıca Büyük Senyör yani Osmanlı Hükümdarının Avrupalıların köle olarak nitelendirdikleri kişilere gerçek çocukları gibi eğitim ve öğretim sağladığını ve kendilerine asillik imtiyazları verdiğini açıklama gereği duymaktadır.⁷⁸

Osmanlının Bodin’in övgüsünü kazanan diğer bir özelliği vergi toplama yöntemidir. Osmanlı vergi toplama yöntemini etkili ve dürüst bir sistem olarak Fransa’ninkini ise küçük görmektedir.

“Garip bir şey ve bu topraklarda oldukça saçma. Bir sürü insan daha sonra yankesicilik yapmak için efendilerine paralarını veriyor. Türk İmparatoru ise tersini yapıyor. Çünkü mevkileri satmıyor...”⁷⁹

Tarihi Kolay Anlama Yöntemi’nde Bodin, Kutsal Roma İmparatorluğunun eski Roma egemenliğinin (*imperium*) devamını temsil ettiği iddialarını alaya almış ve ‘Almanya neden Türklerin sultanına karşı çıkıyor?’ diye sormuştur. “Bu gerçeği herkes bilmektedir – dünyanın herhangi bir yerinde imparatorluk ve gerçek monarşi ihtişamı varsa, bu da sultandan yayılmalıdır. Sultan, Asya’nın, Afrika’nın ve Avrupa’nın en zengin bölgelerine sahiptir ve birkaç ada hariç tüm Akdeniz’e hükmetmektedir”.⁸⁰

3.BODİN’DE DEVLET TANIMI, DEVLETİN EGEMENLİK UNSURU VE NİTELİKLERİ

3.1 Devlet Tanımı

Bodin “Devletin Altı Kitabı” yapıtında devleti şöyle tanımlar: “Devlet, birçok aile ile onların ortaklaşa sahip olduklarının egemen güçle adil şekilde

padışahın egemenliğinin mutlaklığı üzerine olumlu etki yapmıştır.

¹NALCIK, Halil, **Devlet-i ‘Aliye I**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 117

⁷⁷ MALCOLM, a.g.m, s.203

⁷⁸ LE THIEC, a.g.e, s.65

⁷⁹ MALCOLM, a.g.m, s.203

⁸⁰ MALCOLM, a.g.e, s. 212.

(hakkaniyete uygun olarak) yönetilmesidir".⁸¹

Bu tanıma göre; Bodin, devletin kökeni olarak aileyi görmüş ve ailedeki baba otoritesini, devletteki egemen otorite ile özdeşleştirmiştir. Devleti güç kullanmaya dayandırmakla birlikte, onun zorbaların yönetimi olarak değerlendirilemeyeceğini vurgulamıştır. Devlete bunu sağlayan özellik yönetimin doğruluğu, adaleti içermesi ve ortak çıkar esasına dayandırılmasıdır. Bir başka deyişle onu zorbalıktan ayıran meşru (hakça) olmasıdır.⁸²

Görüldüğü üzere, Bodin, egemenliği devletin mantıki ve mutlak ölçütü olarak kabul etmiştir.⁸³ Devlete özgü temel nitelik, egemen erk (ya da egemenlik) ile donatılmış olmasıdır. Ancak, birleşmiş ve birleştirici kamusal iktidar anlamındaki devleti, diğer iktidar yapılarından ayıran üç öge daha vardır: Doğruluk (adalet), aileler ve ortak şeyler.⁸⁴

"Devletlerin gerçek kaynağı ve kökeni" tespitini yaparak aileye büyük bir yer vermekle beraber, Bodin'in üzerinde titizlikle durduğu konu egemenlik kavramıdır. Bu kavram yerleşti mi, Devlet kurulmuş olur. Fakat, egemenlik gücüyle Devletin büyüklüğü arasında orantılı bir ilişki aramaya kalkışmamalıyız, yalnız üç aileden kurulu bir toplumun başkanı, pekâlâ da dünyanın en yetkili kralı olabilir.⁸⁵

Bodin bu tezini Ragusa (Dubrovnik) ve Osmanlı devleti karşılaştırması ile destekler:

"Egemen güçle üç ailenin doğru/hakkaniyetli yönetimi bile büyük bir senyörlük gibi bir devlet meydana getirir. Ragusa (Dubrovnik) senyörlüğü, Avrupa çapında en küçüklerden olsa da, dünya üzerinde en büyüklerden olan Türklerin ya da Tatarlarınkinden daha az devlet değildir".⁸⁶

---

⁸¹ BODIN, République, s. 57. Tanımın Fransızcası: " République est un droit gouvernement de plusieurs ménages, et de ce qui leur est commun, avec puissance souveraine ".

⁸² ÇETİN, Halis, "Modern Devletin Egemenlik (Kurucu İktidar) Döngüsü", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, [S.l.], p. 56-75, jun. 2002. ISSN 2147-3064. Erişim Adresi: <<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/asbed/article/view/5000072374>>. erişim: 11 Dec. 2015 doi:<http://dx.doi.org/10.11616/AbantSbe.77>, s. 3-4

⁸³ ÖZMAN, M. Aydoğan, "Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1964, Cilt 21, Sayı 1-4, s.57

⁸⁴ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.405

⁸⁵ AKIN, a.g.e, s.94

⁸⁶ BODIN, République, s.50

3.2.Devletin Egemenlik Unsuru

Bodin'in egemenlik kavramını işleyişi, siyaset felsefesinin en önemli başarılarından birisi olarak nitelendirilmektedir.⁸⁷

Bodin, egemenlik kavramına hukuksal açıdan bakmaktadır. Ona göre egemenlik; devlet varlığının esas şartı, devletin asli cevheridir.⁸⁸ Bodin egemenliği, “yurttaşlar üzerindeki en yüksek, en mutlak ve en sürekli güç” olarak nitelendirir.⁸⁹

Böylece ilk defa devlet gücünün bir özelliği olarak farzedilen egemenlik, devlet gücünün üstün olma, mutlak olma özelliği olup, bizatihi devlet gücünün kendisi değildir.⁹⁰

Bodin için egemen güç, doğru olarak anlaşılan siyasal topluluk kavramının içindedir, bu tartışılmaz. “Tahtayı gemi yapan: biçimidir. Kemerleri destekleyen omurgayı, geminin başını ve kılıcını, güvertesini kaldırın, ne kalır ortada. Tıpkı onun gibi, egemen güç olmayınca devlet de devlet olmaktan çıkar. Devletin bütün bölümlerini, bütün aile ve zümreleri bir tek vücut halinde toplayan bu güçtür.”⁹¹

Bodin egemenlik kavramını mutlak ve devamlı bir iktidar olarak tanımlayarak, devletin pozitif hukuk alanındaki bağımsızlığını belirtmeye çalışmıştır.⁹²

Bodin'in bu egemenlik anlayışı, feodaliteyi bertaraf ederek Fransız monarşisinin temel yapısını oluşturuyordu. Bilindiği gibi, feodalite kişisel hiyerarşik ilişkiler demetidir, kamu otoritesi bin parçaya bölünmüştür, kamu iktidarı ve özel hukuk ilişkileri birbiri içine girmiştir. Mutlak egemenlik kavramı, bu feodal düzen ve yapının ölüm fermanı, demektir, diğer yandan bu egemenlik kavramı ilkçağlardan beri savunulan karma yönetimlerin sonu anlamına gelmektedir. Mutlak egemenlik anlayışı karşısında egemenliğin kral, soylular ve halk meclisleri tarafından birlikte kullanılmasından söz edilemez. Son olarak, bu egemenlik anlayışı dinî iktidarın yani papaların ve Roma- Germen imparatorlarının üstünlük iddialarının sonu demektir. Böylece

⁸⁷ AKIN, a.g.e, s. 95

⁸⁸ ÖZMAN, a.g.m, s.57

⁸⁹ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.407

⁹⁰ ÖZMAN, a.g.m, s.57

⁹¹ MERİÇ, a.g.e, s. 188

⁹² AKBAY, a.g.e, s.214

Bodin'in egemenlik anlayışı, Fransız merkezî devletinin temelini atıyordu. Egemen devlet, kendi üstünde dinî ya da siyasî bir güç tanımayan bir devlettir.⁹³

Mutlak monarşinin babası sayılabilecek bu yazara göre egemenlik bölünmez, mutlak ve süreklidir.⁹⁴

Bodin'e göre; "Egemenlik parçalanmaz, bölünmez bir bütün olarak bir prenste bir azınlıkta ya da toplumda olabilir. Egemenlik bir bütün olarak tek elde toplanmadıkça toplumda savaş ve mücadele sona ermez".⁹⁵

3.3. Egemenliğin Nitelikleri ve Osmanlı Devleti ile Karşılaştırılması

3.3.1 Mutlaklık

Bodin'e göre egemenliğin ilk temel niteliği mutlak oluşudur. Buradaki mutlaklık, hiçbir sınıra tabi olmama ile eş anlamlıdır.⁹⁶ Egemenlik en yüksek buyurma-yönetme gücü olduğundan bir başka güç tarafından sınırlandırılması düşünülemez. Egemenin mutlak oluşu, en açık biçimde, egemenin yasalarla olan ilişkisi içinde görülür. Egemen güç başkalarından emir almaz, egemen güç teb'a için yasa yapar, yasayı değiştirir, yenisini yapar. Egemen yönetici yasalarla bağlı değildir. Ne kendinden önce yapılmış yasalarla, ne de kendi yaptığı yasalarla bağlıdır. Bodin, "egemen kişi, istese de kendi elini kolunu bağlayamaz. Bu nedenle kral fermanları ve emirnameleri "isteğimiz bu yöndedir" sözleri ile biter". Dolayısıyla eğer bir prens üstün bir gücün onayını almadan yasa yapamıyorsa o prens egemen değildir, olsa olsa uyruktur; eğer yasa yapabilmesi için kendine eşit bir gücün onayı gerekliyse, yine egemen sayılmaz ve yine eğer bir senato ya da halk meclisi gibi kendinden aşağı düzeyde olan bir gücün onayı gerekiyorsa bu durumda da yönetici egemen sayılmaz.⁹⁷

Ayrıca Bodin, yasayı genel olarak bütün uyrukları ya da ortak şeyleri ilgilendiren egemenin buyruğu şeklinde tanımlayarak, yasaya bu düzeyde salt pozitif bir anlam yükler ve dahası yasayı hukuktan ayırır. Yasa egemenin güçle donanmış buyruğu olmasına karşın, hukuk sadece hakkaniyettir ya da adalettir.⁹⁸

---

⁹³ GÖZE, a.g.e, s.140

⁹⁴ AKIN, a.g.e, s.95

⁹⁵ GÖZE, a.g.e, s. 140

⁹⁶ HAKYEMEZ, a.g.e, s. 83

⁹⁷ GÖZE, a.g.e, s. 139

⁹⁸ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.408

Öte yandan, örf ve âdet kuralları ve gelenekler de egemen gücü yasa yaparken sınırlamaz, egemen güç savaşa karar verir, barış yapar, yargıda kesin ve son kararı verir, yüksek dereceli görevlileri atar, para basar, vergi koyar, af ilân eder.⁹⁹

Dolayısıyla egemenliğin belirtisi, yönetilenlere danışmadan, yasa yapma yetkisini kullanmak, bir üstün, bir eşitin, ya da bir altın rızasını almadan, toplu olarak, ya da teker teker yurttaşların hukukunu belirtmektir.¹⁰⁰

Bodin, “yurttaşlar üzerindeki en yüksek, en mutlak ve en sürekli güç” olarak nitelendirdiği egemenliğin, özünü ortaya koyabilmek için, özelliklerini sıralar. En yüksek buyurma-yönetme erki olan egemenlik, bir başka güç tarafından sınırlandırılmış değildir. Çünkü “ bir prense belli yükümlülükler ve koşullar altında verilmiş olan egemenlik, ne egemenliktir, ne de mutlak erktir.” Toplumda çeşitli iktidar odakları egemenden kaynaklanırlar, daha doğrusu, onun izniyle, onun izin verdiği ölçü ve süre içinde vardırırlar. Osmanlı Devletindeki tımarların “Türklerin kralının keyfine bağlı olduğunu” yazan Bodin, böylece feodal sistemi ve bu sisteme özgü haklar anlayışını bir kalemde silip atar. Daha açıkçası, bir toplumda gözlemlenen çeşitli unvanlar, statüler, yetkiler ya da erkler, egemen tarafından bağışlanan ve gerekli görüldüğünde geri alınan birer ayrıcalıktan başka bir şey değildir.¹⁰¹

Bodin Tarihi Kolay Anlama Yöntemi’nde tımar sisteminin Osmanlı devletini “yenilmez” yaptığını söyler. Devletin Altı Kitabı’nda ise bu konuyla ilgili şunları yazar: “Tımarlı sipahiler”in tüm malları Sultanın kontrolündeydi. Barış zamanlarında onar yıllık sürelerle toprağı kullanma hakkını ellerinde tutuyorlardı. Öldüklerinde ise toprağın kullanım hakkı çocuklarına geçiyordu. Ancak Bodin, Latince versiyonunda sistemin uygulamada çok daha az katı olduğunu eklemiştir. Bu kitapta tımar sistemiyle ilgili başka bir tartışmada Bodin, “yasa gereği” sistemin sadece Osmanlılar tarafından fethedilen alanlarda uygulandığını belirtmiştir. Dolayısıyla Osmanlı’nın merkezindeki tebaa bundan etkilenmemiştir. Sultanın tebaasının büyük bir çoğunluğu tımarlı sipahi değildir.¹⁰²

⁹⁹ GÖZE, a.g.e, s.139

¹⁰⁰ AKIN, a.g.e, s. 95

¹⁰¹ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.408

¹⁰² MALCOLM, a.g.m, s. 208.

3.3.2. Süreklilik

Bodin'in modern devlet teorisine en büyük katkısı ve bu alanda getirdiği en önemli yenilik devletin sürekliliği ilkesini ortaya atmasıdır. Bodin, bu bağlamda, siyasal iktidarın/devletin sürekliliği için egemene değil; egemenlik olgusuna atıfta bulunmuştur. Egemen ölümlü iken; egemenlik ölümsüzdür. Bu modern devletin kurumsallaşması, meşruiyet araması ve sürdürülebilir bir egemenlik arayışının habercisidir.¹⁰³

Egemenlik süreklidir. Çünkü, değişen yönetimlerin ötesinde toplum hep aynı kalır, egemenliğin sürekliliği siyasal toplumun sürekliliği düşüncesinden kaynaklanır.¹⁰⁴

Yöneticiden çok farklı olan egemen prens, egemenlik hakkını ömür boyu kullandıktan sonra, tacıyla birlikte kendinden sonrakine aktarır. Bodin devlet ile egemen arasında bir ayrım gözetir. Bu durumda ise, devlet, prensin eylemlerine indirgenmeyip onu aşan bir gerçekliğe sahip olur. Egemenliğin sürekliliği, devletin egemenle, yani prensin yaşamıyla, dolayısıyla belli bir zamanla sınırlı olmadığı anlamına gelir.¹⁰⁵

Böylece, monarşilerde egemenlik, kesintisiz biçimde bir kişiden başka bir kişiye geçmiş olur. Fransa Krallığı'ndaki "kral öldü, yaşasın kral" deyişi, bu anlayışın en açık göstergesidir. Zira Fransa'da krallar ölmez. Onlar siyasal bir bedendir ve ölen onların sadece fiziksel bedenleridir; egemenliğin görüntüsü olan siyasal bedenleri ise ebedidir. Siyasal bedeni açısında kral hiçbir zaman ölmez. Bir başka deyişle; kral, kral olarak hiçbir zaman ölmez, ölen doğal bedendir.¹⁰⁶

Bodin'e göre; süreyle sınırlı olan ya da istenildiği zaman geri alınabilen bir iktidar, egemenlik değil; olsa olsa yetki olur. Dolayısıyla; bu yetkiyi kullanan da esasen egemen değil, sadece yöneticidir.¹⁰⁷

Romalı konsüller, diktatörler, belli bir süre sonunda uzaklaştırıldıklarına göre, bunların gerçekten egemenliğe vardıkları söylenemez. İstenildiği zaman geri alınabilen bir iktidar olsa olsa bir yetkidir, egemenlik değil. Romalı diktatörler, egemenliğe eremeyen, ancak onun koruyuculuğunu yapan

¹⁰³ ÇETİN, a.g.m, s. 58

¹⁰⁴ GÖZE, a.g.e, s.139

¹⁰⁵ AĞAOĞULLARI, a.g.e, s.409

¹⁰⁶ SAYGILI, Abdurrahman, "Modern Devlet'in Çıplak Sureti", *AUHFD*, 59 (1) 2010, s.79-80

¹⁰⁷ HAKYEMEZ, a.g.e, s.30

kişilerdi. Egemenlik sürekli olur. Kral, egemenlik hakkını ömrü boyunca kullandıktan sonra tacıyla birlikte aktarır. Bir meclisin, ya da bir memurun egemenliğinden söz açılmaz.¹⁰⁸

Bu bağlamda, Osmanlı'da “Devlet-i ebed müddet”, devletin ömrünün vade biçilemeyecek kadar sonsuz olduğu fikrini deklare etmektedir.¹⁰⁹ Bu anlayış sürekli olan soyut egemenliğin devlette, onun somut tezahürünün ise padişahda görüldüğünün bir göstergesi olarak okunabilir.

Diğer yandan Fatih'in kanunlaştırma faaliyeti, Osmanlı'da bu dönemde egemenliğin sürekliliği anlayışının varlığını ortaya koymaktadır. Çünkü o zamana kadar Osmanlı hukukunda, bir padişahın çıkardığı kanunlar, sonradan gelen padişahı bağlamaz iken Fatih çıkardığı kanunların kendinden sonrakileri de bağlamasını amaçlamıştır.¹¹⁰ Bu nedenle Fatih Kanunnamenin başında, bizzat kendi hattı ile yazdığı emirde aynen şöyle der: Bu kanunname atam ve dedem kanunudur, benim dahi kanunumdur, evlad-i kiramım neslen ba'de neslin (kuşaktan kuşağa) bununla amel olalar.¹¹¹

3.3.3. Bölünemezlik ve Devredilemezlik

Egemenliğin mutlak, bölünmez ve sürekli olabilmesi için, “bir” olması gerekir. Bodin, egemenin egemenliği temsil ettiğini söylemekle birlikte; bu gücü ona tevdi etmez. Egemenin sınırlarını egemenlik oluşturur. Egemen, bu üstün gücü, bir başka kişiye ya da kuruma devredemez. Bu devredilemezlik, onun bölünemeyeceği anlamına da gelir. Yani egemenlik parçalara bölünemez. Bir devlette birden fazla egemen olamaz.¹¹²

Bodin egemenliğin bölünmezliğini mutlak monarşiyi savunmak için ileri sürer. Fransa'daki aristokrat krallığı beğenmez. Kralın yanında onun yetkilerini bölüşen seçkinlerin, soyluların türemesi, mutlak egemenlik kavramına aykırıdır. Paris'teki Parlatentonun aristokrasiyi, Genel Meclisin demokrasiyi, kralın da krallığı temsil etmesi yanlış bir yorumdur. Egemen bir kral ile onun uyruklarını bir tutulamaz.¹¹³

¹⁰⁸ AKIN, a.g.e, s.95

¹⁰⁹ YURTSEVEN, Yılmaz, “Osmanlı Klasik Döneminde İdeoloji, Din ve Siyasî Meşruiyet Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI.S.1-2, Y. 2007, s.1259, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/11_50.pdf

¹¹⁰ İNALCIK, a.g.e, s. 35

¹¹¹ İNALCIK, *Adalet Kitabı*, a.g.m, s. 99

¹¹² SAYGILI, a.g.m, s. 80

¹¹³ AKIN, a.g.e, s. 95

Egemenliğin bir olması gibi egemen de birdir; yani bir kraldır, aristokrasidir veya bir meclis. Bodin üç çeşit devlet biçiminin olduğunu kabul ediyorsa da, bunların içinde egemenliğe en uygun düşenin monorşi olduğunu ileri sürer.

Mutlak ama keyfi olmayan monarşiden yana görünen Bodin, egemen monark ile halk arasında bir danışma organı olarak senato, parlamento (États-Généraux) diye adlandırılabilir bir organa da yer verir, ancak bu organ hiçbir şekilde bir karar organı değildir ve olamaz da, çünkü bilindiği gibi, egemenlik bölünmez, mutlak bir bütün olarak tek kişiye aittir ve bu ara kuruluş varlığını egemen güçten alır ve ona tâbi kalır.¹¹⁴

Osmanlı Devleti'nde, kuruluş yıllarından itibaren eski Türk egemenlik anlayışının güçlü izleri bulunmakla beraber, Fatih dönemine doğru egemenliğin bölünmezliği ilkesi yerleştirilerek bu anlayış değiştirilmiştir.¹¹⁵ Bodin'in dile getirdiği egemenliğin bölünmezliği anlayışı Osmanlı devletinde, daha Fatih devrinde oluşmuş olup Kanuni devrinde de yerleşik bir ilke halini almıştı. Nitekim Tursun Bey, Padişahın varlığını toplumda adaleti gerçekleştirecek bölünmez tek bir otorite ihtiyacı ile açıklar. Tursun Bey mutlakçı otorite dışında siyasî bir düzeni düşünmez.¹¹⁶ Ona göre, toplumsal düzeni korumak için bir padişahın varlığı gereklidir ve o tam ve mutlak otoriteye sahip olmalıdır.¹¹⁷

Fatih'in merkezileşmek ve egemenliği kendisinde toplamak için izlemiş olduğu politikarlardan biri de kendi hanedanına rakip olarak gördüğü Türk hanedanlarını ortadan kaldırmaktır. Bu durum daha sonra Batı'da feodal beylere karşı savaşarak kralların merkezi otoritelerini güçlendirmelerine benzemektedir. Fatih'in bu hamleleri egemenliğin bölünmezliği ve mutlaklığı açısından önemlidir.¹¹⁸

---

¹¹⁴ GÖZE, a.g.e, s.140.

¹¹⁵ ŞENTOP, a.g.m, parag.75

<http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=Siyasi%20Hakimiyetin%20Kayna%F0%FD%20Meselesi%20ve%20Osmanl%FD%20Telakkisi&kimlik=1088765050&url=makaleler/msentop-1.htm>, erişim: 16.11.2015

¹¹⁶ OKTAY, a.g.m, s. 46

¹¹⁷ İNALCIK., Halil, “**Osmanlı Hukukuna Giriş, Örfi-Sultan'ı Hukuk ve Fatih'in Kanunları**”, ARI, Bülent ASLANTAŞ, Selim (Editörler), *Halil İnalçık Adalet Kitabı*, Yeditepe, 2. Baskı, İstanbul 2015, s.115

¹¹⁸ KILIÇ, Seval, **Kanun-i Esasi'de Egemenlik Anlayışı**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2014, 57 ve 58.

Fatih Osmanlı devlet teşkilatında padişahın sonra en önemli kişi olan sadrazamları güçlü ve nüfuzlu Türk ailelerden seçmeyi terk ederek, padişahın her zaman kolaylıkla azledebileceği devşirme sisteminden gelen görevliler arasından atama usulünü başlatmıştır. Böyle önemli bir makamda bulunan kimsenin sadece Padişah'a karşı sorumlu olması, Padişahın alanını genişleterek egemenliğin birliği ve mutlaklığını pekiştirmiştir.¹¹⁹

Nitekim Bodin Devletin Altı Kitabı'nda devşirme sistemi ile ilgili oldukça olumlu yorumlarda bulunmuş ve sisteme alınan çocuklardan bazılarının devlette en yüksek mevkilere kadar yükseldiğini belirtmiştir. Latince metinde bu paragrafı genişletmiş ve liyakat ve erdemın ödüllendirilmesi üzerine kurulu Osmanlı sistemini övmüştür.

“Türk muhafız askerleri ve Hristiyanlardan haraç olarak alınan (devşirme) gençlerle ilgili olarak hiçbir zaman onları köle olarak görmedim. Sultanın ailelerine kaydediliyorlar ve üst düzey mevkilere, onurlara, şeyhülislamlığa, yetkilere yükselebiliyorlardı. Bu mevkiler torunlarına da geçebiliyordu. Ve tüm malları korunuyordu. Türkler için soyluluk tamamen erdemle ölçülür ve soy veya mallarıyla ölçülmez”.¹²⁰

Yasama yetkisine bakıldığında İstanbulun fethinden sonra sınırsız bir otorite kazanan Fatih merkezî ve mutlak bir imparatorluğu Fatih kanunnameleri olarak bilinen kapsamlı bir hukuk koyma yoluyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Fatih mutlak hükümlerlik otoritesini, devleti belli bir amaca göre düzenleme ve serbestçe kanun koyma doğrultusunda kullanmıştır.¹²¹

Fatihin egemenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde attığı en önemli adımlardan birisi, ne eski Türk ne de İslam geleneğinde olmayan kardeş katlinin kanunlaştırılması meselesidir.¹²²

Öte yandan Osmanlı padişahları 16. yüzyıl başlarına kadar, -dönemin başka hanedanları gibi- diğer hanedanlarla – siyasî olarak nitelendirilebilecek evlilikler yapmışlardır. Hükümdar hanedanlarıyla evlilik yoluyla bu tür akrabalık Kanuni devrinde terkedilmiştir. Ortaylı'ya göre, bu terkte egemenliği paylaşmama endişesi vardır.¹²³

¹¹⁹ KILIÇ, a.g.t, s.56 ve 57

¹²⁰ MALCOLM,, a.g.m, s.202

¹²¹ İNALCIK, Halil, **Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet**, s.32

¹²² KILIÇ, a.g.t, s.54

¹²³ ORTAYLI, İlber, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, 4. Baskı, Cedit Neşriyat, Ankara 2012, s. 173

Bütün bu gelişmelerden haberdar olan Bodin şöyle yazmaktadır:

“Sadece egemen tek Tanrı ve tek güneş olduğundan ve benzeri, birden fazla krala tahammül edemeyen sosyal hayvanlara kadar, monorşinin doğal düzeni temsil ettiğinden şüphe duyulmamalıdır. 1552’de dört oğlundan üçünü öldüren Sultan Süleyman sadece bu özdeyişi uyguladı: “Gökyüzünde sadece tek Tanrı, yeryüzünde ise tek sultan vardır”. Uyrukları Avrupa’da köleler olarak kötülense de, bu gerçek değildir. Kuşkusuz Türklerin kralı topraklarının genişliğinden dolayı değil – bu alanda İspanya Kralı kendisini on kat geçmektedir- ama sadece evinde beslenen ve köle olarak adlandırılan adamların bulunmasına rağmen, kişilerin ve malların efendisi olduğundan “Büyük Senyör” olarak adlandırılmaktadır”.¹²⁴

Devletin Altı Kitabı’nın Avrupa’da daha geniş bir kesime hitap eden Latince versiyonunda Bodin bu hususu daha ayrıntılı olarak açıklamıştır:

“Türklerin Senyörü gerçekte halkına onu hizmetlilerine karşı “iyi aile babası” yapacak şekilde çok daha insani ve serbestçe davranmaktadır. Bizim “serf” ya da “prensin serfleri” olarak adlandırdıklarımızı Türkler tarafından iç oğlanı olarak adlandırılıyor, bunları kendi çocukları olarak eğitiyorlar ve başkaları tarafından imrenilen asalet hakları veriyorlar”.¹²⁵

3.4.Devlet Türleri ve Bodin’in Tercihi

3.4.1 Devlet Biçimleri ve Devlet-Hükümet Ayrımı

Bodin Monarşi, Aristokrasi ve demokrasi olmak üzere üç çeşit devlet biçimi kabul eder. Bodin Devletin Altı Kitabının ikincisinin 1. bölümünü “Genel Olarak Devlet” türlerine ayırır. Burada karma yönetim imkansızlığını savunur. Bodin, senyörlük, krallık ve tiranlık olmak üzere üç çeşit monarşik devlet gözlemler. Kitabın ikinci bölümünde “senyörlük monarşisini”, üçüncü bölümünde “krallık monarşisini” ve dördüncü bölümünde ise “tiranlık/zorbalık monarşisini” ele alır.

Monarşiyi bir kişinin yönetimi olarak; aristokrasiyi birkaç kişinin yönetimi olarak, demokrasiyi ise tüm halkın yönetimi olarak tanımlayan Bodin, devlet şekilleri ve hükümet şekilleri arasında ayırım yapmaya özel önem vermiştir. ¹²⁶ Egemenlik ile hükümeti birbirinden ayıran ilk yazar olan¹²⁷

---

¹²⁴ BODIN, République, s. 314

¹²⁵ CREMER, a.g.m, s.44

¹²⁶ TURCHETTI, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/bodin/>, erişim: 1.12.2015

¹²⁷ MERİÇ, a.g.e, s. 194.

Bodin şöyle demektedir:

“Birden fazla hükümdar olduğu takdirde monarşi olamaz. Zira her monarşi ya senyörlük ya krallık ya da tiranlıktır: Bu devletin türünde değişiklik yapan bir husus değildir. Bu monarşiyi yönetme (hükümet etme) farklılığından ileri gelmektedir.

Devlet ile hükümet arasında fark vardır. Zira devlet monarşi iken eğer prens, asalet, zenginlik ya da erdemi dikkate almaksızın herkese eşit olarak devlet yetkilerine, yüksek görevlere, memuriyetlere ve kamu arazilerine ulaşmasına izin verirse, monarşiler demokrasi/halk yönetimi olarak yönetilecektir. Diğer taraftan, eğer prens devlet sorumluluklarını yalnızca en soylu, en zengin veya en erdemli olanlara verir, sırf onları yararlandırırsa, monarşi aristokrasi şeklinde yönetilmiş olacaktır. Aristokratik ve demokratik rejimler için de aynı gözlemler geçerlidir.

Keza Aristokratik senyörlük makam ve payeleri tüm uyruklara eşit olarak dağıtarak devletini demokrasi olarak ya da sadece soylulara ve zenginlere dağıtarak aristokratik şekilde yönetebilir. Hükümet şekilleri bir devletin durumunun hükümet ve idareden farklı olduğunu dikkate almaksızın devlet türlerini karıştıranları yanılgıya düşürmüştür”.¹²⁸

Bodine göre en iyi yöntem, egemen monarkın hem soyluları, hem de halktan kişileri kollayarak ama soylulara yine de bir üstünlük sağlayarak görevleri dağıtmasıdır.¹²⁹ Diğer bir ifade ile uyumlu hükümettir.

Bodin, Aristokrasilerin demokrasiye dönüşümünün çoğunlukla asillerin yenilgisi ile gerçekleştiğini söylerken Osmanlıdan bir örnek vermektedir:

“Asaletin kaybı için devleti değiştirme mahzuru bütün kan soylu prensler, tek bir asili bile hayatta bırakmayan Türklerin hükmetmek istedikleri her yerde yaptıkları gibi geri kalan soylularla birlikte öldürülmüş değillerse monarşilerde görülmez”.¹³⁰

3.4.2. Monarşiyi tercih gerekçeleri.

Bodin ele aldığı devlet biçimleri arasında tercihini monarşiden yana kullanmaktadır. Monarşiyi tercih gerekçesinin ilki, onun doğal yönetim biçimi olmasıdır. Monarşinin doğal yönetim biçimi olduğuna ilişkin çeşitli deliller

¹²⁸ BODIN, République, s.122-123

¹²⁹ GÖZE, s. 141.

¹³⁰ BODIN, République, s. 196

getirirken Osmanlı'dan örnekler de vermektedir:

“Monarşi doğaldır. Monarşinin en güvenilir olduğunu göstermek için fazla vurguya gerek yoktur: Çünkü bir devletin gerçek sureti olan ailenin sadece bir şefi olabilir. Kanıtladığımız üzere bütün tabiat yasaları bizi monarşiye götürür. İster sadece tek bir beden olan ve bütün azaları için irade, hareket ve duygunun bağlandığı tek bir şefi olan bu küçük dünyaya bakalım veya tek bir egemen Tanrıya sahip bu büyük dünyaya bakalım; ya da gözlerimizi tek bir güneş göreceğimiz göğe dikelim ; Toplu yaşayan hayvanlara kadar, ne kadar iyi olurlarsa olsunlar birden fazla krala, senyöre katlanmazlar. Bu Türklerin kralı Süleyman'ın kullandığı bir örnektir, bunların atası, İrandan dönerken, ordunun Şehzade Mustafa'ya yaptığı tezahüratı ve sevinç çığlıklarını duyduğunda, kıskançlıkla oğlu Mustafa'yı çadırında boğdurtarak öldürttü, ve hemen cesedi ordunun önüne attırdı, yüksek sesle “gökyüzünde Tek Allah, yeryüzünde tek Sultan vardır” dedi; iki gün sonra kardeşine ağlayan Şehzade Gobe'yi¹³¹ ve hayatından endişe ederek kaçan üçüncü şehzade Mehmet'i¹³² öldürttü. Birden fazla senyörün mahzurlarından sakınmak için sadece birini hayatta bıraktı”.¹³³

Monarşinin doğal niteliğinin diğer bir kanıtı şudur, onun bütün dünya milletleri, Asurlular, Persler, Mısırlılar, İskitler, Galyalılar, İngilizler, Türkler, Moskovalılar (Ruslar), Tatarlar ve Afrikalılar tarafından benimsendiğini görmekteyiz”.¹³⁴

Gökyüzünde de tek güneş... Evrende tek Tanrı... Eski uygarlıklarda da tek kişi egemenliği... Örneğin, Asurlularda, Perslerde, Mısırlılarda, Makedonyalılarda... Sonra teorik planda kalındığında egemenliğin tek kişide, bir azınlıkta ya da halkta olabileceği düşünülebilir, ama uygulamada egemenliğin sadece tek kişide olması, onun bölünmezliği ve mutlak olma niteliği ile uyuşur.¹³⁵

Bodin'in monorşiyi savunmasının ikinci gerekçesi, teorileştirdiği egemenlik kavramından kaynaklanmaktadır. Bodine göre monarşi, egemenliği tam olarak ayakta tutabilecek yegane yönetim şeklidir;

---

¹³¹ İtalyanların Gobbe olarak adlandırdığı Şehzade Cihangir. THİEC, a.g.m, s.68.

¹³² Bu da İran'a kaçan ve orada İran Şahına öldürtülen Şehzade Bayazıt olmalıdır. THİEC, a.g.e, s. 69

¹³³ BODİN, République, s.334

¹³⁴ CHAUVIRE, a.g.e, s. 343

¹³⁵ GÖZE, a.g.e, s. 141

“Bir devletin temel göstergesi, yani egemenlik gücü, monarşi dışındaki yönetim biçimlerinde sürdürülemez. Çünkü, bir devlette ancak bir egemen olabilir. Eğer iki, üç veya daha fazla kişi olursa hiçbiri egemen olmaz, çünkü hiçbiri diğerlerine bir kanun dikte edemez ve onların kanunlarını kabul etmez. Kolektif bir egemen güç hayal etmek mümkündür, hüküm yetkisi bir sınıfa veya tüm halka verilebilir; ancak egemen gücün kullanma yetkisi diğer herkesi etrafında birleştirecek tek bir kişiye verilmezse, yani devletin bir başı olmazsa ne gerçek tebaası ne de gerçek bir koruyucusu olur. Egemenlik otoritesine sahip olmayan herhangi bir hükümdar bu işlevi yerine getiremez. Ayrıca, hâkim sınıf veya tüm halk çoğu zaman görüldüğü üzere bölünürse bu anlaşmazlık kavgaya ve güç kullanmaya yolaçar, herkes birbirine silah çeker”.

136

Bodin monarşiyi tercih edişinin üçüncü gerekçesi olarak, monarşide ehliyet sahiplerinin daha isabetle seçilebileceği düşüncesini ileri sürer:

“Her ülkede bilgeler ve erdemliler pek az sayıdadırlar... Ancak egemen monark sayıca az ama bilge olan grubun desteğini isteyebilir ve devlet işleri için deneyim sahibi, uzman danışmanları seçebilir. Demokratik ve aristokratik devletlerde hem akıllıları hem de aptalları çeşitli makamlara ve meclislere almak gerekecektir”.¹³⁷

Bodin’e göre mutlakiyet kanun yapan ama yaptığı kanunlarla kendisi bağlı olmayan bir egemen tespit etmesi bakımından rejimler arasında en savunulabilir olandı. Egemenliği tek bir bireyin eline vermenin en bariz faydası, onun bölünmez olmasını sağlamasıydı: Egemenlik nihai otorite olmasını sağlayacak tek bir seste ifadesini bulabilirdi.¹³⁸

Bodin verasete dayalı monarşiyi savunurken de diğerleri yanında Osmanlı örneğini verir :

“Hatırlatmak gerekir ki, Barbarlar, Asurlular, Medler, Mısırlılar, Asyalılar, Partlar, Hindliler, Afrikalılar, Türkler, Tatarlar, Araplar, Moskovalılar, Keltler, İngilizler, İskoçyalılar, Fransızlar, İspanyollar, Perulular, Berberiler, Etyopyalılar ve sayısız diğer halklar sadece veraset usulüyle krallara sahip olmuşlardır”.¹³⁹

¹³⁶ BODIN, République, s.310

¹³⁷ BODIN, République, s.310

¹³⁸ HEYWOOD, Andrew *Siyaset*, Adres yayınları, 15. Baskı, Ankara 2015, s.51

¹³⁹ BODIN, République, s.317

Döneminin koşullarında kralın kişiliğinde somutlaşmış olan siyasal iktidarı her türlü kayıt ve sınırlandırmadan bağımsızlaştıran Bodin, bu yöndeki düşüncelerini egemenlik kavramına dayandırmıştır. Artık, onun düşüncesine göre, ne papalık, ne kilise, ne de halk, egemen devlet anlayışına karşı hiç bir üstünlük, ayrıcalık, sınırlandırma öne süremeyecektir.¹⁴⁰

3.4.3. Monarşi biçimleri ve Osmanlı devleti

Bodin üç tip monarşiden bahsetmektedir;

“Krallık monarşisi ya da meşru monarşi (la Monarchie royale, ou légitime) uyrukların hükümdarın yasalarına, hükümdarın da doğal özgürlüğü ve malvarlıklarının mülkiyetini uyruklara bırakarak doğal kanunlara itaat ettiği devlettir. Senyörlük monarşisi (La Monarchie seigneuriale) prensin silah gücü ve meşru savaş yoluyla kişilerin ve malvarlıklarının efendisi olduğu ve kölelerinin aile babası gibi uyruklarını yöneten devlettir. Tiranik monarşi (La Monarchie tyrannique) monarkın doğal kanunları hiçe sayarak hür insanları köleler olarak, uyruklarının mallarını kendisinin gibi suistimal ettiği devlettir”.¹⁴¹

Bodin, krallık monarşisi ile senyörlük monarşisi arasındaki farka ve ilişkiye şöyle açıklık getirmektedir:

“Krallık monarkı doğal özgürlüğü ve malvarlıklarının mülkiyetini her birine bırakarak uyrukların kendine karşı olmasını istediği gibi doğal kanunlara uygun davranan ve itaat eden kişidir. Bu son kelimeleri adil ve erdemli bir Prens olabilen ve uyruklarını adil şekilde yönetebilen bununla birlikte malların ve kişilerin efendisi olarak kalabilen senyörlük prensinin farkını ortaya koymak için söyledim. Eğer Senyörlük monarkı, düşmanlarının ülkesini haklı bir savaşla fethederek onları özgür bırakır, kendilerinin ve mallarının mülkiyetini onlara verirse, senyör kral olur ve senyörlük monarşisini krallık monarşisine çevirir”.¹⁴²

Görüldüğü üzere, Bodin “senyörlük monarşisinin” tiranlıkla ilgili aynı olmadığını özellikle vurgulamaktadır. Senyörlük monarşisinin meşru bir idare şekli olduğunda ısrar etmektedir: Bu monarşi türü meşru savaşta zafer kazanmakla başlar ve kralın tebaasını keyfi ve bencilce sömürmesi yerine aile sevgisi benzeri bir idare sistemi içerir.

---

¹⁴⁰ YETKİN, a.g.e, s. 461

¹⁴¹ BODIN, République, s. 123

¹⁴² BODIN, République, p. 124

Bodin'in yazılarında tekrarlanan klasik senyör monark örneği, Osmanlı sultanıdır.¹⁴³ Bu konuda Bodin Louis Le Roy gibi yazarlara göre çok daha olumlu bir yorum getirmiştir.¹⁴⁴

Bodin senyörlük monarşisinin tanımından anlaşılacağı üzere, senyörün kişiler ve mallar üzerindeki mülkiyetini Roma hukukuna dayanan sırf fetih hakkı (*droit de conquête*) ile açıklanmaktadır. Le Thiec'e göre ilginç olan Bodin'in bu kuralı fetihleri Hristiyan devletler aleyhine gerçekleştiren müslüman Osmanlı devleti lehine kullanmasıdır.¹⁴⁵

Diğer yandan Bodin Osmanlıya ilişkin verdiği örnekler Devletin Altı Kitabı'nda tek bir bölümde veya "senyörlük monarşisi" başlığı altında yer almamaktadır. Bu örnekleri ve karşılaştırmaları iyi düzenlenmiş bir devletin özelliklerini ortaya koymak amacıyla, kitabının tamamına serpiştirmiştir. Dolayısıyla eserin bütününe bakıldığında Bodin'in Osmanlı'nın bir çok kurumunu krallık monarşisinin esinlenmesi gereken hususlar olarak gördüğü, bu nedenle Osmanlı sistemini uygulamada Krallık monarşisine yaklaştığını düşündüğü ortaya çıkmaktadır.

Bodin, Devletin Altı Kitabından önce kaleme aldığı diğer bir eserinde de (Tarihi Kolay Anlama Yöntemi) senyörlük monarşisinin tiranlık monarşisi ile karıştırılmaması gereğine dikkat çekmektedir:

"İyi ve adil bir savaşta düşmanlarını yenen, savaşın kurallarına göre düşmanlarının malvarlığı ve onlara bağlı kişiler üzerinde mutlak hakkı olduğunu farz eden ve sonrasında milletler kanununa göre bir evin hâkiminin kölelerine ve onların mallarına sahip olması ve doğru bulduğu zaman onları satması gibi düşmanlarını köle haline getiren bir prensle ilgili uygunsuz olan hiçbir şey yoktur. Fakat adil olmayan bir savaş sayesinde ya da diğer farklı yollarla özgür insanları köleleştiren ve onların mallarına el koyan bir prens bir senyör değil bir tirandır".¹⁴⁶

¹⁴³ MALCOLM, a.g.m, s. 205

¹⁴⁴ MALCOLM, a.g.m, s. 206. Louis Le Roy gibi on altıncı yüzyıl yazarları bu kategoriye sultanın yönetim tarzını açıklamak için geliştirmişler ve çok olumsuz yorumlar yapmışlardır: Le Roy senyörlük yönetimini "Sultanın kullarının ona hayvanlar gibi itaat etmek zorunda olduğu... Sultan'ın bugünkü otoritesi gibi... Senyörün mutlak ve keyfi bir şekilde yönettiği ve tebaasının hayatı ve ölümü üzerinde tam güce sahip olduğu katı bir yönetim şekli..." olarak tanımlamaktadır. "senyörlük veya despotik yönetim fikrinden sonraki "Doğu despotizmi" ile ilgili Batı teorisi ortaya çıkmıştır. MALCOLM, a.g.m, s. 206

¹⁴⁵ LE THIEC, Guy, "L'Empire ottoman, modèle de monarchie seigneuriale dans l'œuvre de Bodin", in *L'œuvre de Jean Bodin*, éd. G.-A. Pérouse *et al.*, Paris: H. Champion, 2004, s. 62

¹⁴⁶ TURCHETTI, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/bodin/>, erişim: 1.12.2015

Senyörlük ile tiranlık arasındaki fark son derece önemlidir. Senyörlük, meşru ve bazen de yasaldır. Tiranlık ise hiçbir zaman meşru olmadığı gibi her zaman yasadışı ve tabii hukuka ve ilahi kanunlara aykırıdır.¹⁴⁷

Siyaset bilimi alanında, senyörlük monarşisi statüsü Osmanlı devletini, meşru monarşilerin karşısında konumlanan ve tek otoriter monarşi olan tiranlıklar arasında sayılmasını önlemekteydi.¹⁴⁸

Bodin Devletin Altı Kitabı'nın sonuna doğru kraliyet monarşisinin en iyi olduğunu ilan etmiştir. Ancak krallık yönetimine göre daha iyi veya daha etkili olarak senyörlük yönetimi olarak gördüğü bir temel kriterin olduğu da vurgulanmalıdır: rejimin veya devletin istikrarı ve sürekliliği. İç barış konusuna değer veren ve en kötü tiranın bile anarşiye tercih edildiğini belirten bu siyaset teorisyeninin pratik kaygıları dikkate alındığında, bu durum kendisi için önemli bir husus olmalıdır. Senyörlük monarşisini açıklarken belirttiği üzere, senyörlük monarşileri büyük ve uzun süreli olmuştur hep... Senyörlük monarşisi krallık monarşisinden daha uzun ömürlüdür. Bunun nedeni ise daha heybetli olmasıdır.¹⁴⁹

Bodin kralın şahsına ve önemine ilişkin olarak dönemin Osmanlı sultanlıları için kullanılan ifadelerle benzer düşünceler ileri sürer. “Dünyada Tanrı'dan sonra en büyük varlıklar hükümdarlardır. Diğer insanları yönetmek için Tanrı tarafından vazifelendirilmişlerdir, onun vekilidirler. Bu itibarla onların niteliklerini iyice bilmek gerekir ki, tam bir itiat ile ululuklarına hürmet ve kulluk gösterilebilsin ve onlardan tam bir kemal-i tazimle söz edilebilsin. Zira hükümdarına saygısızlık eden, Tanrıya saygısızlık eder. Hükümdar Tanrının yeryüzündeki gölgesidir”.¹⁵⁰

3.5.EGEMENLİK YETKİSİNİN KULLANIMININ SINIRLARI

Daha önce belirttiğimiz gibi Bodin'e göre, egemenlik sınırsızdır ve hiçbir sınırlama tanımaz. Sadece hükümdar veya devlet başkanı daha doğru bir ifade ile egemenliğin icrası doğal hukuk ve ilahi kanunlarla sınırlanmıştır.¹⁵¹ Fransa Kralları ihtişamlıdır çünkü onların egemenliği tabii hukuk ve ilahi

---

¹⁴⁷ TURCHETTI, erişim: 1.12.2015

¹⁴⁸ LE THIEC, a.g.m, s. 621

¹⁴⁹ MALCOLM, a.g.m, s.208

¹⁵⁰ MERİÇ, a.g.e, s. 196 (JANET, Paul, *Histoire de la Science Politique*, 1887'den naklen)

¹⁵¹ MAIRET, Gérard, “Les Six Livres de la République et la fondation moderne de l'État profane”, dans *Jean Bodin, Les six livres de la République. Un abrégé du texte de l'édi-*

kanunlarla sınırlandırılmıştır.¹⁵²

Bodin'in devlet tanımında yer alan adil şekilde (hakkaniyete uygun olarak) yönetilme (*un droit gouvernement*) kriteri doğal kanunlara uygundur. Bu kanunlar herşeyden önce tanrının iradesinin ifadesi olduğu için kutsaldır.¹⁵³

Dolayısıyla, monarşi monarkın doğal yasaları çiğnediği; özgür insanlara köle muamelesi yaptığı, uyruklarının mallarını kendi malı gibi kullandığı tiranlık yani zorba bir yönetim de olmayacaktır. Çünkü egemen yöneticinin yasalarının üstünde, tanrısal iradenin yansıması olan doğal yasalar vardır ve bu doğal yasalar içinde de birinci planda uyrukların mülkiyet haklarına ve özgürlüklerine saygı gelir. Yöneticinin uyrukların mülkiyet haklarına ve özgürlüklerine, yani doğal yasaya saygılı olduğu ve uyrukların da yöneticilerin yaptığı yasalara uygun davrandıkları zaman monarşi meşru olur.¹⁵⁴

Tirandan korkma fikri, ilk çağlardan beri gelişerek bütün düşünürlerin kafasında yer etmiştir. Bodin de tiranlığı/zorbalığı, Stoacılar ve Aquino'lu Thomas, gibi doğal hukuka dayanarak yerer. Bu doğal hukukun ilk kuralı yurttaşların doğal özgürlüklerine ve mallarına saygıdır. Krallığın haklı, meşru bir yönetim olmasını ister Bodin. Yani, uyruklar Krala boyun eğerken, Kral da, Kutsal aklın yankısı diye bellediğimiz doğal yasaya uymalıdır.¹⁵⁵

Karma görüş taraftarlarının iddia ettiği gibi Prens öldürülebilir mi? Burada Bodin ikili bir ayrıma girmektedir. Prens başka bir prens tarafından öldürülmesi ve prensin uyrukları tarafından öldürülmesi. Birinci ihtimali bir çok örneğin yanı sıra Timur ve Yıldırım Bayazıt örneği üzerinden açıklamaktadır.

“Meselemizin asıl güçlüğü, şunda yatıyor ; yani, devletin başına/ iktidara seçim, veraset haklı savaş veya Tanrının özel seçimi ile gelmiş olsun eğer egemen prens zalim ve kötü ise öldürülebilir, zira tiran kelimesine verilen mana budur. Bu meseleye değinen çok sayıda hukukçu ve ilahiyatçı ayırım yapmaksızın ve hatta birileri bu iki bağdaşmaz kelimeyi çok güzel ve

tion de Paris de 1583, Édition et présentation de Gérard Mairet. Paris : Librairie générale française, 1993, 607 pp. Le livre de poche, LP17, n° 4619. Classiques de la philosophie, s.47 <http://classiques.uqac.ca/>

¹⁵² TURCHETTI, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/bodin/>, erişim: 1.12.2015

¹⁵³ CHANTEUR, a.g.m, 285-286

¹⁵⁴ GÖZE, a.g.e, s. 141

¹⁵⁵ AKIN, a.g.e, s. 100

çiçekli Monarşileri tahrip eden tiran kral'ı koyarak tiranın öldürülmesinin meşru olduğuna karar vermişlerdir. Bu sorunun ilişkin olarak iyi bir karar verebilmek için mutlak egemen olan ve olmayan prens arasında ve uyruklar ile yabancılar arasında ayrıma gitmek gerekir. Zira tiranın meşru şekilde bir yabancı prens ya da bir uyruk tarafından öldürülmesini söylemek oldukça farklı hususlardır...Keza Tatarların prensi Timur zorbalığını cezalandırmak ve ezilmiş halkları kurtarmak için geldiğini söyleyerek, İstanbulu kuşattığı sırada Türklerin Kralı Beyazıt'a savaş ilan ettiği zaman, gerçekten de Stellan dağı ovasında yapılan meydan savaşında onu yenmiştir. 300 bin Türkü öldürüp ya da esir aldıktan sonra bir kafeste zincirlenmiş tiranı öldürmüştür. Bu durumda erdemli prens bir tirana karşı güç, nezaket ya da adaletle muamele edebilir. Doğru olan, tiranı esir alan erdemli prensin ona karşı devletler hukukunu uygulamaktan ziyade bir cani, katil ve hırsız gibi onu yargılaması ve cezalandırmasıdır. Fakat uyruklara gelince, Prens mutlak olarak egemen olup olmadığını bilmek gerekir, çünkü mutlak olarak egemen değilse, egemenlik ya halka ya da senyörlere aittir".¹⁵⁶

Mutlak olarak egemen olan Prense ilişkin olarak ise Türkiye'yi de zikrederek şöyle demektedir :

“İktidarı şüphe götürmeyen ve egemenliği uyruklarla bölüşmeyen Fransa, İspanya, İngiltere, İskoçya, Etiyopya, Türkiye, İran Moskova'nın gerçek monokralı gibi ise, Prens mutlak olarak egemendir. Bu durumda ne tek bir uyruğun ne genel olarak herkesin Monarkın fiili olarak veya yargı yoluyla olsun, söylenebilecek tüm kötülükleri haksızlıkları ve işlemiş olsa bile ne onuruna ne hayatına kastetmesi söz konusu olmaz. Çünkü yargı yoluna ilişkin olarak, uyruğun tüm iktidarın ve hükmetme otoritesinin bağlı olduğu ve bütün hakimlerin yetkilerini geri alabileceği gibi onun huzurunda bütün hakimlerin, kurulların, meclislerin ve toplulukların yargı yetkileri ve iktidarları bittiğinden prensi üzerinde asla yargı yetkisi yoktur”.¹⁵⁷

Bodin'in egemenlik yetkisinin kullanılmasına ilişkin öngördüğü teorik sınırlamalar Osmanlı devletinde uygulanmıştır. Bunlardan biri doğal hukuk kapsamında görülebilecek adalet ilkesidir.

Bu konuda İnalçık şöyle der: “Prensip bakımından Osmanlı ülkesi ve halkı, iktidarını Tanrı'dan alan ve yalnız Tanrı önünde sorumlu patrimonial, mutlak bir hükümdarın hükmü altındadır. Bununla beraber onun bu iktidarı,

---

¹⁵⁶ BODIN, République, s.134.

¹⁵⁷ BODIN, République, s.135.

siyasî bir pragmatizm dairesinde kanun ve adalet prensiplerine göre icra etme zorunda olduğu da bir gerçektir. Bu esaslar, gerçekte bürokrasiyi, hatta idareye karşı dava hakkı olan reayayı, hükümdar karşısında direnç gösterebilen bir güç durumuna getirmektedir.¹⁵⁸ Adalet anlayışı, haksızlıkları kaldırma çabasıyla ilan edilen adaletnameler, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bürokratlar, asker ve ulema ile birlikte hareket ederek bu hükümleri çiğneyen bir hükümdarın saltanatına son verebilir; Osmanlı tarihinde bunun misalleri az değildir. Bürokrasi; kanunu, yani devlet idaresinde objektif kuralları temsil eden bir kurum olarak, din ve devletin selameti adına hükümdarın karşısına çıkma gücüne sahiptir. Buna karşı hükümdar da, bürokratu (veziriazamı) hiçbir kurala bağlı olmaksızın azletme gücüne sahiptir; böylece bu iki güç arasında bir dengeden söz etmek mümkündür. Bu durum yazıya dökülmemiş bir anayasal denge rejimini anımsatır. Osmanlı devletinin uzun yıllar payidar olmasını, tarihçi böyle çözmektedir”.¹⁵⁹

Osmanlı padişahlarının egemenliğini sınırlandıran diğer ilke ise şer’i hukuk, başka bir ifadeyle ilahi hukuktur.

Osmanlı padişahlarının yetkilerini kullanırken veya görevlerini yerine getirirken şer’i hukuku gözettileri gözlenmektedir.¹⁶⁰ Bu minvalde, padişahlar şer’i hukukun ayrıntılı olarak düzenlenmiş bulunduğu alanlarda kanun koymamaya, diğer alanlarda da kanun koyarken de bu hukukun genel prensiplerine ters düşmemeye belli bir özen göstermişlerdir.¹⁶¹

Osmanlı Devletinde Padişahın egemenliğin kullanımında, kraliyet monarşisi için öngördüğü ilahi ve doğal yasalar gibi bazı sınırlamalara tabi olduğunun farkında olan Bodin, Tarihi Kolay Anlama Yöntemi’nde şöyle yazmıştır: ‘Müftü veya imam olan kişi ilahi kanunun yorumcusu olarak görülüyor, öyle ki hiç kimse dini ihlal eden bir yasa çıkaramaz.’ *République’in* Latince versiyonunda ise şöyle demektedir: ‘Türk ve Arap beyleri... Müftülerine büyük saygı duymakta ve yasalarıyla ilgili şüpheli sorularda müftülere veya Şeyh-ül İslam’a başvurarak onların karar vermesini

¹⁵⁸ Şerif Mardin bu durumu Sultan ile halk arasında “zımnî sözleşme” olarak kavramsallaştırır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ERGÜL, Mehmet Furkan, “Şerif Mardin’in Zımnî Sözleşme Anlayışı Hakkında Çeşitli Yorumlar”, *Siyasetname Dergisi*, Yıl 2015, Sayı 2, ss.24-27.

¹⁵⁹ İNALCIK, Halil, *Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet*, Eren yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2005, s.7.

¹⁶⁰ KAŞIKÇI, Osman, *Osmanlı’da Devlet Başkanlığı*, Yitik hazine Yayınları, İstanbul 2012, s. 22.

¹⁶¹ AKBULUT, İlhan, “Osmanlı Devletinde Adalet Düzeni”, *AÜEHFD*, C.Iv, S1-2 (2000), s. 241

istemektedirler. Kısıtlama gibi görülebilecek bu duruma rağmen Bodin'e göre, Osmanlı sultanlarının egemenliği "krallık monarşisine" en yakın uçtadır. Kulluk rejimi ılımlaştırılmıştır; kontrol ve denge üst normlarla sağlanmaktadır. Ayrıca tüm iktidar sistemi, insanlara zulüm edecek şekilde değil, erdem sahibi olanları yükseltip ödüllendirmek üzerine kuruludur. Bodin bir tartışmasında, sultanın yönetiminin "kraliyet" monarşisinin temel özelliklerinden birini paylaştığını belirtmiştir. Egemenin niteliği ile hükümetin niteliği arasındaki farkı anlatırken şöyle yazmıştır: Egemen monark, insanlar arasında ayırım yapmadan makam ve rütbe dağıttığında demokratik bir hükümet olabilir. Ancak Monark asillere, zenginlere, yiğitlere veya erdem sahiplerine makam ve rütbe verdiğinde, kraliyet monarşisi olur.' Bodin'in sultanın yüksek görevleri erdem ve asil davranışlar temelinde dağıtmasını övdüğü düşünülürse, bu ifadelerinden Osmanlı sisteminin senyörlük yönetimi ile krallık yönetiminin temel özelliklerini bağdaştırdığını düşündüğü yorumu yapılabilir.¹⁶²

SONUÇ

Türk tarihinin en parlak dönemlerinden olan 16. yüzyıl Avrupa'da Türklere karşı korkunun saygıya dönüştüğü ve Batılılarca Osmanlı devletinin ve toplumunu gözlenmesine dayanan çok sayıda eserin yayınlandığı bir dönemdir. 16'ncı yüzyılın büyük siyasî düşünürleri arasında yer alan Jean Bodin sıkı mutlak monarşi taraftarlığı ve modern devletin bir unsuru olarak egemenlik kavramını teorileştirmesi, mutlakiyetçi monarşinin en önemli düşünürlerinden olmasının eserlerinde İslam dini ve Türklere karşı olumlu düşünceleri ile de dikkat çekmektedir.

Bodin'in siyasî düşüncelerini içeren ve özellikle de devlet teorisi ve egemenlik kavramı bağlamında kendinden sonrasını derinlemesine etkileyen "Devletin Altı Kitabında" yer alan Osmanlı kurumlarına ilişkin bilgilerin tarihi veriler ışığında incelenmesi, Bodin'in egemenlikle donatılan devlet teorisini oluştururken Osmanlı devlet yapısı ve kurumlarından etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bodin meşru bir devlet türü olarak "senyörlük monarşisi"ne örnek verdiği Osmanlı devletinin birçok kurumu hakkında övgü dolu ve son derece olumlu ifadeler kullanmıştır.

Diğer yandan Budinin Osmanlıya ilişkin verdiği örneklerin çoğu Devletin Altı Kitabında tek bir bölümde veya "senyörlük monarşisi" başlığı

---

¹⁶² MALCOLM, a.g.m, s. 210

altında yer almamaktadır. Osmanlıya ilişkin örnekleri ve karşılaştırmaları iyi düzenlenmiş bir devletin özelliklerini ortaya koymak amacıyla, kitabının tamamına serpiştirmiştir. Dolayısıyla eserin bütününe bakıldığında Bodin'in Osmanlı'nın birçok kurumunu "krallık monarşisinin" "esinlenmesi gereken modeller olarak gördüğü, bu nedenle de Osmanlı sisteminin uygulamada krallık monarşisine yaklaştığını düşündüğü söylenebilir.

Bodin'in siyasî düşüncesinde Osmanlı devleti 16. yüzyıl'da istikrarlı, güçlü, zengin, politikaları dinsel hoşgörü, adalet ve liyakate dayalı örnek bir devlet modeli olarak öne çıkmaktadır. Bodinin devlet teorisi bağlamında özellikle aşağıdaki konularda Osmanlı kurumlarından büyük ölçüde etkilendiği görülmektedir: Monarşinin ideal ve doğal yönetim şekli olduğu düşüncesi, egemenliğin "mutlaklık, süreklilik, bölünmezlik ve devredilemezlik" özellikleri, iç barışın ve kamu güvenliğinin tesisi için dini hoşgörünün gerekliliği ve egemenin ilahi ve doğal hukuk tarafından sınırlanması.

Bir makale kapsamını hayli aşacak olan Bodin'in devlet teorisi üzerindeki Osmanlı etkisini bütün boyutlarıyla ortaya çıkarabilmek, ancak hukuk, siyaset bilimi ve tarih eksenli interdisipliner bir doktora tez çalışması ile mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali (Editör), **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2013

AKAD, Mehmed, Bihterin Vural Dinçkol, Nihat Bulut, **Genel Kamu Hukuku**, 10 Baskı, DER Yayınları, İstanbul 2014

AKBAY, Muvaffak, **Umumi Amme Hukuku Dersleri**, Cilt 1, 4. Bası, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961

AKBULUT, İlhan, "Osmanlı Devletinde Adalet Düzeni", AÜEHFD, C.IV, S.1-2 (2000), ss. 219-256

AKIN, İlhan F., **Kamu Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul 1979

ALATLI, Alev, **Batıya Yön Veren Metinler –II- (1350-1650)**, Kapadokya MYO Yayınları, 1. Basım, 2010

ARIKAN, Zeki, “**Guillaume Postel ve Reépublique of Turcs**”, http://egeweb2.ege.edu.tr/tid/dosyalar/II_1984/TIDII-198402-05.pdf erişim: 12.05.2015

ARMAĞAN, “**Abdüllatif, Klasik Dönemde Osmanlılarda Devlet Yönetim Anlayışına Dair Bazı Düşünceler**”, ss. 139-156, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1010/12249.pdf> , erişim.

BERİŞ, Hamit Emrah, **Küreselleşme Çağında Egemenlik**, Lotus yayınları, Ankara 2006

BERRIOT, François, “Remarques sur la découverte de l’Islam par l’Occident, à la fin du Moyen-Age et à la Renaissance ”. In: **Bulletin de l’Association d’étude sur l’humanisme, la réforme et la renaissance**. N°22, 1986. pp. 11-25.

BERRIOT, François, 1994, “Jean Bodin et l’Islam”, in his **Spiritualités, hétérodoxies et imaginaires**, Saint-Etienne: Publications de l’Université de Saint-Étienne, ss. 207–220.

BODIN, Jean, **Les Six livres de la République de I. Bodin Angevin...** Reueuë, corrigée et augmentée de nouveau, <https://play.google.com/books/reader?id=b8610D14Dx4C&printsec=frontcover&output=reader&hl=tr&pg=GBS.PR6>

BODIN, Jean, **Les six livres de la République. Un abrégé du texte de l’édition de Paris de 1583**, Édition et présentation de Gérard Mairet. Paris : Librairie générale française, 1993, 607 pp. Le livre de poche, LP17, n° 4619. Classiques de la philosophie, <http://classiques.uqac.ca/>.

CHANTEUR, Janine, “La loi naturelle et la souveraineté chez Jean Bodin”, in: **Théologie et droit dans la science politique de l’État moderne**. Actes de la table ronde de Rome (12-14 novembre 1987) Rome : École Française de Rome, 1991. pp. 283-294. (*Publications de l’École française de Rome*, 147)

CHAUVIRE, Roger, **Jean Bodin, auteur de la “République”**, <https://archive.org/details/jeanbodinauteur00chau>, erişim: 15.12.2015

CREMER, Albert, “L’Empire ottoman, modèle de l’État moderne ? La Turquie vue par des auteurs politiques du XVIe”

siècle, p. 37-74.in : *Comparaisons, raisons, raisons d'État. Les politiques de la république des lettres au tournant du XVIIe siècle* sous la dir. d'Armelle Lefebvre, Munich, R. Oldenbourg Verlag (*Ateliers des Deutschen Historischen Instituts Paris*, Bd. 6), 2013, s.37-74

ÇETİN, Halis, “Modern Devletin Egemenlik (Kurucu İktidar) Döngüsü”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, [S.I.], Haziran 2002, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/asbed/article/view/5000072374>>doi:<http://dx.doi.org/10.11616/AbantSbe.77>, ss.56-75 erişim: 11 .12.2015

DEMELEMESTRE, Gaëlle Valeyre-, “**Les métamorphoses du concept de souveraineté (XVI `eme-XVIII `eme siecles)**”, **Philosophy. Université Paris-Est**, 2009, ss. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00503799/document>, erişim: 5.12.2015

ERGÜL, Mehmet Furkan, “Şerif Mardin’in Zımnî Sözleşme Anlayışı Hakkında Çeşitli Yorumlar”, **Siyasetname Dergisi**, yıl 2015, sayı 2, ss. 24-27

EROĞLU, Haldun, “Osmanlılarda İktidarın Değişim Süreci ve Meşruiyet Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi** 43,2 (2003, ss. 19-39, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1010/12249.pdf>

FRANKLIN, Julian H., **Jean Bodin et la naissance de la théorie absolutiste**, PUF, Paris 1993

GOFFMAN, Daniel, **The Ottoman Empire and early modern Europe**, Cambridge University Presse, 2014

GOFFMAN, Daniel (çev.Ülkün Tansel), **Osmanlı Dünyası ve Avrupa, 1300-1700**, 4. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.

GÖRGÜN, Tahsin, Batının Sosyo - Politik Oluşumunda Osmanlı'nın Etkisi, <http://www.hazargrubu.org/hazar-akademi/tarih-ve-iktisat/253-batinin-sosyo-politik-olusumunda-osmalinin-etkisi.html>

GÖYÜNÇ, Nejat, “16. Yüzyılda Avrupa’da Türkler İle İlgili Yayınlar”, **Cogito**, Sayı 19, Yaz 1999, ss. 313-319

GÖZE, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 14. Baskı, Beta, İstanbul 2013

GÜRİZ, Adnan, “Türkiye’de Hukukî Posivitizm”, s.161, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg8/adnan.pdf

HAKYEMEZ, Yusuf Şevki, **Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı**, seçkin Yayınevi, Ankara 2004

HEYWOOD, Andrew, **Siyaset**, 15. Baskı, Adres yayınları, Ankara 2015

Ivo, Rens, Histoire des doctrines politiques (31 mai 2000), s.46, http://classiques.uqac.ca/contemporains/rens_ivo/histoire_doctrines_politiques/histoire_doctrines%20pol.pdf, erişim: 16.11.2015

LEWIS, Bernard, **İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı**, (Çev. Nihal Önal), Bilge Kültür Sanat, İstanbul 1975

İNALCIK Halil, “Osmanlı Hukukuna Giriş Örfi-Sultan’i Hukuk ve Fatihin Kanunları”, Bülent Arı, SelimAslantaş (Editörler), **Halil İnalçık Adalet Kitabı**, Yeditepe, 2. Baskı, İstanbul 2015

İNALCIK, Halil, **Devlet-i ‘Aliye I**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012

İNALCIK, Halil, Modern Avrupa’nın Gelişmesinde Türk Etkisi, in Kemal H. Karpat, **Osmanlı ve Dünya, Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri**, 5. Baskı, İstanbul 2015

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, 17. Baskı, YKY, İstanbul 2012

İNALCIK, Halil, **Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet**, Eren yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2005

İNALCIK, Halil, “padişah maddesi”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 34; sayfa: 142

JOUBERT (J.-P.), “Bodin et la théorie des relations internationales”, in **Oeuvre de Jean Bodin (L’)**: Champion, 2004, pp. 77-100

KARPAT, Kemal H., **Osmanlı ve Dünya, Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri**, 5. Baskı, Timaş yayınları, İstanbul 2015

KARPAT, Kemal. H. (Mülakat Şenay Erray), “Osmanlı ve Cumhuriyetin Devlet Anlayışı Üstüne: Benzerlikler ve Farklılıklar”, **Muhafazakar Düşünce, Devlet**, Yıl 7 Sayı: 28, Nisan 2011

KAŞIKÇI. Osman, **Osmanlı’da Devlet Başkanlığı**, Yitik hazine

Yayımları, İstanbul 2012

KILIÇ, Seval, **Kanun-i Esasi'de Egemenlik Anlayışı**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi

KÖPRÜLÜ, Fuad, **Les institutions juridiques Turques au moyen-age : y a-t- il un droit public turc distinct du droit public musulman?**, Ankara 1937

Le républicanisme de Bodin - Rationalités Contemporaines www.rationalitescontemporaines.paris-sorbon

LE THIEC, Guy, “L’Empire ottoman, modèle de monarchie seigneuriale dans l’œuvre de Bodin”, in **L’œuvre de Jean Bodin**, éd. G.-A. Pérouse *et al.*, Paris: H. Champion, 2004, pp. 55–77.

MAIRET, Gérard, Les Six Livres de la République et la fondation moderne de l’État profane, dans Jean Bodin, Les six livres de la République. Un abrégé du texte de l’édition de Paris de 1583, Édition et présentation de Gérard Mairet. Paris : Librairie générale française, 1993, 607 pp. Le livre de poche, LP17, n° 4619. Classiques de la philosophie, <http://classiques.uqac.ca/>

MALCOLM, Noel, “Positive views of Islam and of Ottoman rule in the sixteenth century: the case of Jean Bodin.” In Contadini, Anna and Claire Norton, eds. **The Renaissance and the Ottoman world**. Farnham, Surrey, England; Burlington, VT: Ashgate, 2013, ss.197-217

MERİÇ, Cemil, **Umrandan Uygarlığa**, İletişim yayımları, 22. baskı, İstanbul 2015

OKTAY, Cemil, “...Ve Bunun Gibi Tedbîre Siyaset Dirler.” Tursun Bey’in Siyaset Tanımı Üzerine Notlar, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:40 (Mart 2009), ss. 43-51

ORTAYLI, İlber, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, 4. Baskı, Cedit Neşriyat, Ankara 2012

ÖZMAN, M. Aydoğan, Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1964, Cilt 21, Sayı 1-4

RUDOLF, Harriet, “The Ottoman Empire and the Institutionalization of European Diplomacy, 1500-1700”, in **Islam and International Law** (Edited by Marie-Luisa Frick, Andreas Th. Müller, , Martinus Nijhoff, Leiden/Boston

2013, pp 161 –183.

SAYGILI, Abdurrahman, “Modern Devlet’in Çıplak Sureti”, **AUHFD**, 59 (1) 2010, ss. 61-97

ŞENTOP, Mustafa, “Siyasî Hakimiyetin Kaynağı Meselesi ve Osmanlı Telakkisi”, **e-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, Temmuz 2004, Sayı 29

TUNÇAY, Mete, (Der.): **Batı’da Siyasî Düşünceler Tarihi (Seçilmiş Yazılar II)**, Ankara: Teori Yay. 1986

TURCHETTI, Mario, “Jean Bodin”, **The Stanford Encyclopedia of Philosophy** (Spring 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/bodin/>, erişim: 1.12.2015.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Yeni Zamanlar Felsefesi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015

YETKİN, Çetin, **Siyasal Düşünceler Tarihi II**, Gürer Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012

YILMAZ, Gülay, “Osmanlı Yönetiminin Oryantalist İnşası”, **Studies of Ottoman Domain**, Cilt: 4, Sayı:7 Ağustos 2014, ss.54-81. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2576185> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2576185>

YURTSEVEN, Yılmaz, “Osmanlı Klasik Döneminde İdeoloji, Din ve Siyasî Meşruiyet Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XI.S.1-2, Y. 2007, s.1259, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/11_50.pdf